

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

*Hotărâre tradusă și redactată de către Direcția agent guvernamental.
Ea poate suferi modificări de formă.*

SECȚIA A CINCEA

CAUZA PETROV v. REPUBLICA MOLDOVA

(Cererea nr. 38066/18)

HOTĂRÂRE

Art. 3 (+ Art. 14) • Tratament degradant • Obligații pozitive • Discriminare • Altă situație • Segregare, atribuirea unor sarcini degradante și refuzul accesului la resurse penitenciare de bază, impuse reclamantului de către codeținuți ca urmare a statutului său de „paria” în ierarhia informală dintre deținuți • Situația reclamantului similară celei examinate în cauza *D. v. Letonia* • Autoritățile nu puteau ignora riscurile la care reclamantul era expus din cauza situației sale de vulnerabilitate și nu au adoptat măsuri adecvate pentru a-l proteja. • Autoritățile erau pe deplin conștiente de gravitatea și amploarea problemei ierarhiei informale dintre persoanele deținute în penitenciarele din Republica Moldova și de efectul discriminatoriu al acesteia asupra deținuților considerați „paria”, fără a întreprinde măsuri pentru a remedia situația • Încălcarea dreptului reclamantului la protecție egală în fața legii

Art. 4 § 2 • Obligații pozitive • Neîndeplinirea de către statul reclamat a obligațiilor sale pozitive de a-l proteja pe reclamant împotriva „muncii forțate sau obligatorii” asociate apartenenței sale la grupul „paria” • Munci dificile și ingrate impuse reclamantului de către codeținuți, cu acordul administrației penitenciare • Elemente de constrângere fizică și morală • Abordarea adoptată în cauza *Meier v. Elveția* urmată în prezenta cauză • Sarcinile îndeplinite de către reclamant nu pot fi considerate „muncă impusă în mod normal unei persoane supuse detenției”

Art. 46 • Executarea hotărârii • Statul reclamat este obligat să adopte măsuri generale pentru a remedia problema sistemică a ierarhiilor informale între deținuți

Elaborat de către Grefă. Nu obligă Curtea.

STRASBOURG

5 martie 2026

DEFINITIVĂ
05/06/2026

*Această hotărâre a devenit definitivă în conformitate cu Articolul 44 § 2 din Convenție.
Ea poate suferi modificări de formă.*

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

© Această traducere îi aparține Direcției agent guvernamental din cadrul Ministerului Justiției al Republicii Moldova. Originalul se găsește în baza de date HUDOC. Orice preluare a textului se va face cu următoarea mențiune: „Traducerea acestei hotărâri a fost efectuată de către Direcția agent guvernamental din cadrul Ministerului Justiției al Republicii Moldova”.

În cauza Petrov v. Republica Moldova,

Curtea Europeană a Drepturilor Omului (Secția a cincea), întrunită într-o Cameră compusă din:

Kateřina Šimáčková, *Președinte*,
María Elósegui,
Gilberto Felici,
Andreas Zünd,
Diana Sârcu,
Mykola Gnatovskyy,
Vahe Grigoryan, *judcători*,

și Martina Keller, *Grefieră adjunctă a Secției*,

Având în vedere :

cererea (nr. 38066/18) *versus* Republica Moldova, depusă la Curte la 8 iunie 2017 în conformitate cu Articolul 34 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale („Convenția”) de către un cetățean moldovean, dl Vasile Petrov („reclamantul”),

decizia de a comunica Guvernului Republicii Moldova („Guvernul”) plângerile formulate în baza Articolelor 3, 4, 9 și 14 din Convenție, referitoare la statutul pretins de „paria” al reclamantului în perioada detenției sale, și de a declara inadmisibil restul cererii,

observațiile Guvernului,

Deliberând în ședință închisă la 3 februarie 2026,

Pronunță următoarea hotărâre, care a fost adoptată la aceeași dată:

INTRODUCERE

1. Reclamantul susține că făcea parte din casta inferioară „paria” în cadrul ierarhiei informale care, potrivit afirmațiilor sale, există în penitenciarele din Republica Moldova și că, din cauza acestui statut, a fost supus unor restricții, umiliri și muncă forțată. Cererea ridică, în principal, probleme în baza Articolelor 3, 4 și 14 din Convenție.

ÎN FAPT

2. Reclamantul s-a născut în anul 1983. La momentul introducerii cererii, el se afla în detenție la Chișinău.

3. Guvernul a fost reprezentat de către Agentul său, dl D. Obadă.

4. Condamnat pentru omor calificat, reclamantul a executat o pedeapsă cu închisoarea în perioada 2006-2021. De la o dată neprecizată și până în februarie 2014, el a fost deținut în Penitenciarul nr. 15 Cricova. Începând cu februarie 2014, cu excepția unei scurte perioade cuprinse între august și septembrie 2017, reclamantul a fost deținut în Penitenciarul nr. 9 Pruncul.

5. Reclamantul susține că, în februarie 2009, a fost „retrogradat” în „casta” inferioară a deținuților, denumită „cei de neatins”, „umiliții” sau „paria”. El nu precizează motivele acestei „retrogradări”.

6. Sistemul „castelor” care funcționează în penitenciarele din Republica Moldova este asociat unei ierarhii informale între deținuți și constituie o moștenire a perioadei sovietice, care a persistat și după proclamarea independenței Republicii Moldova (a se vedea partea 1.3 a Studiului menționat la § 34 *infra*). Sisteme similare sunt descrise în hotărârile *S.P. și alții v. Rusia* (nr. 36463/11 și alte 10 cereri, §§ 5-10, 2 mai 2023) și *D v. Letonia* (nr. 76680/17, § 6, 11 ianuarie 2024) (a se vedea, de asemenea, descrierea acestor sisteme în Normele penitenciare privind ierarhia informală a deținuților, citate la § 33 *infra*). Aceste sisteme se bazează pe cel puțin trei „caste”: un grup situat în vârful ierarhiei informale, o castă intermediară, din care face parte marea majoritate a deținuților, și „casta” inferioară, denumită „paria”.

I. VERSIUNEA RECLAMANTULUI PRIVIND TRATAMENTUL APLICAT DEȚINUȚILOR „PARIA”

7. Reclamantul susține că, asemenea altor deținuți aparținând „castei” inferioare, trebuia să respecte reguli stricte de conduită, pe care le descrie după cum urmează.

8. Reclamantul susține că, pentru a se deplasa în incinta penitenciarului, era obligat să meargă de-a lungul pereților și gardurilor. Potrivit afirmațiilor sale, deținuților „paria” le era interzis să atingă deținuți aparținând altor „caste”, sub riscul unor represalii fizice. Reclamantul explică faptul că, dacă un deținut era atins de către un „paria”, devenea la rândul său „paria”, motiv pentru care persoanele aparținând „castei” inferioare erau ținute permanent la distanță de ceilalți deținuți.

9. Reclamantul susține, de asemenea, că deținuții „paria” primeau mesele separat de ceilalți. El arată că, în Penitenciarul nr. 15 Cricova, deținuții „paria” erau serviți în ultimul rând, într-o farfurie așezată pe podea, iar ei trebuiau să se aplece pentru a lua farfuria, să facă doi pași înapoi, apoi să se ridice și să se întoarcă pentru a merge să mănânce în celulele lor. El adaugă că, în Penitenciarul nr. 9 Pruncul, primea mesele la fereastra persoanei responsabile de spălarea vaselor, unde condițiile sanitare erau, potrivit afirmațiilor sale, deplorabile.

10. Reclamantul susține că, chiar și atunci când se înscria primul la consultație, era primit în ultimul rând de către medicul penitenciarului. El explică faptul că, dacă, în timpul consultării unui „paria”, un alt deținut intra în încăpere, acesta trebuia să iasă imediat și să aștepte până când medicul finaliza consultarea deținutului respectiv.

11. Potrivit reclamantului, deținuților din categoria „paria” le era interzis să meargă la biserica penitenciarului, să utilizeze spălătoria și sala de sport sau să participe la cursuri de formare profesională.

12. Reclamantul susține, de asemenea, că a fost obligat să îndeplinească sarcini la care ceilalți deținuți nu erau supuși. În special, el afirmă că a fost nevoit să efectueze lucrări de renovare în celule, uneori până la 14 ore pe zi, și să care în spate, din exterior până la unele dintre aceste celule, saci plini cu pietre. El mai susține că a fost constrâns să efectueze lucrări în exterior, pe timp de caniculă, fără apă și fără pauze. Potrivit reclamantului, el nu era plătit și, în plus, îndeplinea sarcini pentru care alți deținuți erau remunerați în locul său. El adaugă că, fiind considerat „paria”, trebuia să colecteze gunoiul și alte deșeuri din incinta penitenciarului, să curețe toaletele, să transporte cărbune sau să care, timp de până la zece ore consecutiv, găleți pline cu beton pe o distanță de aproximativ 500 de metri.

13. Reclamantul a transmis Curții mai multe înregistrări video, afirmând că le-a realizat cu telefonul său mobil în Penitenciarul nr. 9 Pruncul. El nu a indicat data la care acestea au fost înregistrate.

14. Într-un prim material video, reclamantul își filmează celula, aflată în condiții precare, precum și trei colegi de detenție, dintre care unul efectua lucrări. El susține, printre altele, că persoanele respective sunt considerate „paria”, fapt confirmat și de alți doi deținuți, și că ei sunt nevoiți să efectueze singuri lucrări în celula lor, spre deosebire de deținuții din alte „caste”, ale căror celule sunt renovate de către muncitori.

15. În alte trei înregistrări video, reclamantul filmează aceeași celulă aflată în renovare. El susține că atât el, cât și ceilalți deținuți care o ocupă sunt obligați să efectueze lucrări acolo pe tot parcursul zilei, că îi este rareori permis să iasă din celulă, că nu are dreptul să utilizeze dușul, acesta fiind rezervat deținuților din „casta” superioară, și că este constrâns să doarmă în acea celulă, deși aceasta este plină de praf și resturi. Într-una dintre aceste înregistrări, reclamantul apare tencuind un perete al celulei și susține că el și colegii săi de detenție sunt obligați, de șapte zile, să lucreze mai mult de douăsprezece ore pe zi și să doarmă în aceeași celulă, respirând praful și mirosurile rezultate din lucrările efectuate.

16. Într-o altă înregistrare video, reclamantul arată celula după renovare, însă pereții încep să se deterioreze din cauza umezelii, iar tavanul prezintă infiltrații atunci când plouă. El susține că în celulă sunt șapte persoane. Imaginile arată patru paturi, dintre care trei suprapuse, precum și spațiul foarte redus de care dispun deținuții în afara acestora.

17. În alte două înregistrări video, reclamantul se filmează cerând unui deținut dintr-o altă „castă” permisiunea de a ieși din celula sa.

18. Într-o altă înregistrare, reclamantul filmează, cu camera ascunsă, curtea penitenciarului, precum și o discuție cu un alt deținut, din care reiese că ambii sunt „paria” și că trebuie să meargă de-a lungul zidurilor curții, rămânând la distanță de deținuții din celelalte „caste”.

19. Într-o altă înregistrare video, reclamantul filmează, tot cu camera ascunsă, traseul pe care îl parcurge spre cantina penitenciarului și interiorul acesteia. El merge de-a lungul unui zid exterior, în urma unui alt „paria”, iar odată ajuns în cantină își primește masa la o fereastră despre care susține că nu este aceeași la care sunt serviți deținuții din celelalte „caste”.

II. PLÂNGERILE FORMULATE DE CĂTRE RECLAMANT

20. În mai multe plângeri adresate Penitenciarului nr. 9 Pruncul, între februarie 2017 și septembrie 2018, reclamantul a solicitat, fără succes, să i se atribuie o muncă remunerată. În una dintre aceste plângeri, el a invocat apartenența sa la „casta paria”.

21. În același timp, la 2 februarie 2017, reclamantul a depus o plângere în fața unui judecător de instrucție, plângându-se de condițiile sale de detenție și tratamentul discriminatoriu la care susținea că este supus în Penitenciarul nr. 9 Pruncul. El a invocat statutul său de „paria” și a susținut că, atunci când el sau alți deținuți din celula sa se plâneau de condițiile de detenție, administrația penitenciarului chema un deținut dintr-o castă superioară, care le ordona să tacă.

22. Prin încheierea din 7 februarie 2017, Judecătoria Chișinău, sediul Buiucani și-a declinat competența și a transmis plângerea reclamantului pentru examinare Departamentului Instituțiilor Penitenciare din cadrul Ministerului Justiției.

23. Prin scrisoarea din 27 martie 2017, Departamentul Instituțiilor Penitenciare a informat reclamantul că, în urma verificărilor efectuate, nu a constatat nicio încălcare a legislației în vigoare de către angajații Penitenciarului nr. 9 Pruncul. De asemenea, a menționat că întreprinde toate măsurile necesare pentru a garanta securitatea și pentru a asigura condiții de detenție adecvate persoanelor private de libertate.

24. Între timp, la 24 martie 2017, reclamantul s-a adresat unui judecător de instrucție, plângându-se de condițiile de detenție. În plângerea sa, a reiterat că aparținea „castei paria”.

25. Prin încheierea din 3 aprilie 2017, Judecătoria Chișinău, sediul Buiucani și-a declinat din nou competența și a transmis plângerea Departamentului Instituțiilor Penitenciare din cadrul Ministerului Justiției.

26. Prin încheierea din 18 mai 2017, Departamentului Instituțiilor Penitenciare a încetat procedura fără a examina plângerea, pe motiv că reclamantul a refuzat în scris să primească un răspuns la plângerea sa.

27. La o dată nespecificată din anul 2019, reclamantul s-a adresat Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității („Consiliul pentru Egalitate”). El a susținut că a depus mai multe cereri la administrația penitenciarului pentru a obține un loc de muncă și că toate fuseseră respinse. De asemenea, el a susținut că el și un grup de deținuți aparținând „castei paria” munceau fără a fi remunerați.

28. Prin decizia din 12 iulie 2019, Consiliul pentru Egalitate a reținut că, în timpul detenției în Penitenciarul nr. 9 Pruncul, reclamantul a comis douăzeci și patru de abateri disciplinare, dintre care trei erau încă nestinse. Consiliul a concluzionat că nu există o legătură de cauzalitate între tratamentul diferențiat invocat de către reclamant și circumstanțele indicate de acesta, considerând că tratamentul respectiv rezulta, dimpotrivă, din abaterile disciplinare menționate.

CADRUL JURIDIC ȘI PRACTICA RELEVANTĂ

III. LEGISLAȚIA NAȚIONALĂ

29. Articolul 206 din Codul de executare al Republicii Moldova, în vigoare din 1 iulie 2005, prevede următoarele:

„1) Statul asigură securitatea personală a condamnaților.

2) La apariția pericolului pentru securitatea personală a condamnatului, el este în drept să adreseze oricăreia dintre persoanele cu funcție de răspundere a penitenciarului o cerere privind asigurarea securității personale. În acest caz, persoana cu funcție de răspundere este obligată să întreprindă imediat măsuri pentru asigurarea securității personale a condamnatului, iar, după caz, și măsuri de protecție din partea statului.

3) Administrația penitenciarului întreprinde măsurile de rigoare în vederea înlăturării pericolului pentru securitatea personală a condamnatului. Măsurile respective vor fi menținute atâta timp cât o cere scopul acestora.”

IV. DOCUMENTELE CONSILIULUI EUROPEI

A. Documentele Comitetului European pentru Prevenirea Torturii și a Pedepselor sau Tratatamentelor Inumane sau Degradante

30. Părțile relevante pentru prezenta cauză din Raportul către Guvernul Republicii Moldova privind vizita *ad hoc* efectuată în Republica Moldova de către Comitetul European pentru Prevenirea Torturii și a Pedepselor sau Tratatamentelor Inumane ori Degradante (CPT), în perioada 5–13 decembrie 2022 [CPT/Inf (2023) 27], publicat la 13 septembrie 2023, au următorul conținut [traducere a grefei]:

„REZUMATUL RAPORTULUI

Obiectivul principal al vizitei *ad hoc* din 2022 a constat în reexaminarea tratamentului și a condițiilor de detenție ale persoanelor private de libertate. (...) O atenție deosebită s-a acordat progreselor realizate de către autoritățile moldovene în combaterea violenței și a actelor de intimidare între deținuți.

(...) Deși CPT a constatat unele progrese în anumite domenii, acesta notează cu regret că numeroase recomandări esențiale, formulate în mod repetat în rapoartele sale anterioare de vizită [a se vedea în special rapoartele privind vizitele efectuate în 2015

[CPT/Inf (2016) 16], 2018 [CPT/Inf (2018) 49] și 2020 [CPT/Inf (2020) 27]], rămân neimplementate. Această constatare vizează, în special, recomandările referitoare la fenomenul ierarhiei informale între deținuți și la violențele și actele de intimidare care decurg din aceasta, la condițiile materiale precare în care se află majoritatea persoanelor private de libertate, la gama limitată de activități oferite deținuților, precum și numărul insuficient de personal pentru a asigura un control efectiv al instituțiilor penitenciare.

(...)

După cum s-a arătat mai sus, concluziile vizitei evidențiază faptul că violența între deținuți rămâne o problemă în mare parte nerezolvată și că, în general, instituțiile penitenciare nu reușesc încă să asigure un mediu sigur pentru persoanele private de libertate. Numeroase persoane deținute au descris delegației, încă o dată, o atmosferă generală de intimidare și violență generată de liderii informali ai deținuților și de anturajul acestora. Documentele examinate de delegație au evidențiat, de asemenea, numeroase cazuri de leziuni caracteristice actelor de violență între deținuți. Din cauza fricii și a lipsei de încredere în capacitatea personalului de a le asigura protecția, deținuții care prezentau leziuni au refuzat să ofere explicații cu privire la originea leziunilor. În plus, deși toate aceste cazuri au fost constatate și raportate procuraturii, nu a fost inițiată nicio anchetă.

Situația persoanelor considerate „umilite” sau „paria”, adică a celor care aparțin „castei” inferioare din ierarhia informală a deținuților, rămâne o preocupare majoră pentru CPT. Delegația a primit, din nou, numeroase plângeri privind abuzuri verbale frecvente, comportamente degradante sistematice din partea altor deținuți și amenințări cu violențe fizice. Așa cum a subliniat în repetate rânduri în rapoartele sale anterioare de vizită, CPT consideră că situația acestor persoane ar putea fi calificată drept o încălcare continuă a Articolului 3 din Convenția europeană a drepturilor omului.

Numeroase persoane deținute din penitenciarele vizitate considerau măsura separării de populația generală, prevăzută la articolul 206 din Codul de executare, ca fiind singurul mijloc de a se proteja de amenințările generate de ierarhia informală a deținuților. Cu toate acestea, din mai multe motive expuse în raport, această măsură, astfel cum era aplicată la momentul vizitei, nu poate fi considerată o soluție eficientă. În special, deținuții separați erau plasați în foste unități de izolare disciplinară, unde condițiile materiale erau precare și regimul de detenție era restrictiv.

CPT consideră că incapacitatea persistentă a autorităților moldovene de a asigura un mediu sigur pentru persoanele deținute este direct legată de mai mulți factori. Printre aceștia se numără deficitul cronic de personal penitenciar, recurgerea la liderii informali ai deținuților pentru menținerea controlului asupra populației carcerale și cazarea deținuților în dormitoare de mare capacitate. Totodată, nu există o evaluare individualizată reală a riscurilor și nevoilor la admiterea noilor deținuți și nici un sistem de clasificare care să permită stabilirea penitenciarului, blocului sau celei în care aceștia ar trebui plasați.

Având în vedere aceste constatări, Comitetul solicită din nou autorităților moldovene să adopte, fără întârziere, măsuri ferme pentru combaterea fenomenului ierarhiei informale între deținuți și pentru prevenirea violenței și intimidării între deținuți la nivelul întregului sistem penitenciar. În acest scop, autoritățile ar trebui să elaboreze și să pună în aplicare o strategie globală clară, însoțită de un calendar de implementare, care să includă măsurile concrete descrise în raport.

(...)

2. Rele tratamente

(...)

b. Violența și intimidarea între deținuți

i. Discuții anterioare cu autoritățile și situația generală

18. Problema violenței și a intimidării între deținuți în penitenciarele din Republica Moldova reprezintă de mult timp o preocupare majoră pentru CPT. În mai multe rapoarte de vizită, Comitetul a îndemnat autoritățile moldovene să adopte măsuri ferme pentru a soluționa această problemă, în special prin adoptarea unor măsuri eficiente menite să combată fenomenul ierarhiei informale între persoanele deținute.

În primul rând, Comitetul a considerat că acest lucru ar presupune instituirea unui sistem adecvat de evaluare a riscurilor și necesităților, eliminarea privilegiilor acordate liderilor informali, cazarea deținuților în unități de detenție mai mici, asigurarea unui număr suficient de personal penitenciar bine instruit, precum și acordarea unui sprijin deplin din partea administrației deținuților expuși riscului de abuzuri din partea altor deținuți și celor care refuză să participe la sistemul ierarhiei informale.

Așa cum a constatat și în cadrul vizitelor anterioare, delegația a observat în penitenciarele vizitate în 2022 că persoanele care refuzau să se supună ierarhiei informale a deținuților și regulilor acesteia erau plasate, la cererea lor, sub regimul de separare prevăzut la articolul 206 din Codul de executare. În trecut, autoritățile moldovene au prezentat această posibilitate ca pe o măsură menită să protejeze deținuții împotriva amenințărilor și a violenței.

Cu toate acestea, potrivit paragrafului 28, această măsură, în forma în care era aplicată la momentul vizitei, nu poate fi considerată eficientă. Concluziile vizitei arată clar că violența și intimidarea între deținuții adulți de sex masculin rămân în mare parte nesoluționate. În general, penitenciarele nu asigură încă un mediu sigur pentru persoanele private de libertate, iar mai multe recomandări ale CPT rămân neimplementate.

19. Din nou, un număr mare de deținuți intervievați în timpul vizitei au descris delegației o atmosferă generală de intimidare și violență, folosită de liderii informali și de apropiații acestora pentru a-și impune regulile asupra celorlalți deținuți. Aceste reguli includeau obligația de a contribui periodic la un fond colectiv ilegal („*obchtchak*”), gestionat de liderii informali, precum și alte forme de extorcare, impuse prin amenințări sau violență fizică.

Potrivit mărturiilor, violențele fizice constau în palme și în lovituri cu pumnii și picioarele aplicate pe diferite părți ale corpului. (...)

20. Un incident produs la Penitenciarul Brănești la 5 februarie 2021 reflectă atmosfera generală de violență și intimidare care persistă în penitenciare. Potrivit unui raport special elaborat de către Oficiul Avocatului Poporului (Ombudsman), aproximativ treizeci de agresori provenind din diferite sectoare ale penitenciarului au pătruns, în cursul nopții, în Sectorul nr. 10, unde erau deținuți așa-numiții „umiliți” (a se vedea și paragraful 25), și i-au lovit cu bastoane. Atacul a avut caracter punitiv: o persoană din acest sector introdusese clandestin un telefon mobil în penitenciar fără autorizarea liderilor informali. În urma incidentului, treisprezece deținuți din Sectorul nr. 10 au fost răniți, suferind, printre altele, comotii cerebrale, traumatisme la nivelul umerilor și abdomenului, precum și fracturi costale. Raportul citează membri ai personalului penitenciar, potrivit cărora persoanele care prezentau leziuni au refuzat să ofere explicații privind originea acestora. Conform raportului, a fost inițiată o anchetă penală în legătură cu acest incident. (...)

21. În plus, mai multe persoane pe care delegația a încercat să le intervieveze în penitenciarele vizitate păreau vizibil speriate și au solicitat întreruperea discuțiilor sau au refuzat să fie intervievate, invocând teama de consecințe negative din partea liderilor ierarhiei informale a deținuților pentru faptul că ar fi discutat cu delegația.

În penitenciarele Brănești și Cricova, la scurt timp după ce delegația a început să desfășoare interviuri în mai multe dormitoare colective de mare capacitate, deținuți care nu erau cazați acolo și care aparțineau nivelurilor superioare ale ierarhiei informale intrau frecvent în aceste spații. Simpla lor prezență exercita o presiune asupra persoanelor intervievate și le împiedica să se exprime liber. În mai multe rânduri, persoanele intervievate au întrerupt discuțiile și au pus capăt interviurilor.

La fel ca și în vizitele anterioare, documentele examinate de către delegație, inclusiv registrele de evidență a leziunilor, fișele medicale ale deținuților și rapoartele privind leziunile transmise de penitenciare către procuratură, relevă numeroase cazuri de deținuți care prezentau leziuni specifice violenței între deținuți, precum hematoame în zona ochilor, contuzii la spate și fese, precum și traumatisme la nivelul capului.

Din cauza atmosferei de teamă create de liderii informali și de apropiații acestora, precum și a lipsei de încredere în capacitatea personalului de a le asigura protecția, persoanele care prezentau leziuni au refuzat să ofere explicații cu privire la originea acestora sau au invocat cauze vădit incompatibile cu leziunile constatate, precum „am căzut din pat”, „am căzut pe scări”, „am alunecat în baie” sau „am alunecat la toaletă și m-am lovit de perete”. Alte persoane deținute, care cel mai probabil fuseseră martore la aceste fapte, au declarat că nu au văzut nimic. (...)

22. Potrivit statisticilor oficiale furnizate delegației de către autorități, la nivelul întregului sistem penitenciar au fost înregistrate doar 115 cazuri de violență între deținuți în 2020, 144 de cazuri în 2021 și 152 de cazuri în primele nouă luni ale anului 2022.

Cu toate acestea, concluziile vizitei arată clar că un număr de cazuri de violență între deținuți nu sunt raportate, deoarece victimele sunt intimidat în mod sistematic de către agresori, amenințate cu noi acte de violență și descurajate să depună plângeri sau să solicite examinarea medicală.

23. Această concluzie este susținută și de constatările formulate în cadrul vizitei cu privire la raportarea leziunilor, precum și de datele furnizate de către autorități referitoare la numărul ridicat de rapoarte privind leziunile transmise de administrațiile penitenciarelor către procuratură.

Din câte a putut constata delegația, toate cazurile de leziuni suferite de către deținuți în cele trei penitenciare vizitate au fost consemnate în registre ținute și întocmite corespunzător de către personalul medical. Aceste cazuri au fost raportate administrației penitenciarului printr-un formular standard (care includea și o schemă corporală), iar ulterior au fost comunicate procuraturii.

(...)

CPT salută aceste proceduri obligatorii de raportare care, cel puțin în principiu, pot contribui în mod semnificativ la identificarea cazurilor posibile de violență între deținuți și la investigarea acestora. Cu toate acestea, autoritățile au informat Comitetul că, în cazurile de leziuni raportate, procuratura nu a inițiat nicio anchetă.

De asemenea, de regulă, procuratura nu informa penitenciarele cu privire la acțiunile întreprinse ca urmare a rapoartelor privind leziunile și nici cu privire la eventualele rezultate ale acestora.

(...)

ii. Persoanele considerate „umilite”

24. Situația persoanelor considerate „umilite” sau „paria”, respectiv a celor aparținând „castei” inferioare din ierarhia informală a deținuților, rămâne o preocupare majoră pentru CPT²³.

Delegația a primit, din nou, numeroase plângeri privind insulte frecvente, comportamente degradante sistematice din partea altor deținuți și amenințări cu violențe fizice în caz de nerespectare a „codului de conduită” informal. Aceste reguli le impuneau persoanelor vizate să evite orice contact cu ceilalți deținuți și cu bunurile acestora, să se deplaseze pe margine sau de-a lungul pereților și să nu folosească injurii în interacțiunile cu alte persoane. Totodată, regulile le interziceau accesul la spațiile sportive și recreative comune, precum și la cantină. De asemenea, persoanele vizate nu aveau dreptul să utilizeze aceleași spații de spălătorie ca populația carcerală generală. Aceste reguli le mai impuneau obligația de a curăța celulele și spațiile comune, inclusiv toaletele, fără remunerare, și de a colecta deșeurile, interzicându-le, în același timp, să muncească alături de alți deținuți. În majoritatea cazurilor, persoanele vizate erau cazate în cele mai precare condiții constatate în penitenciarele vizitate. Mai multe persoane intervievate de delegație au declarat: „odată ce ești «umilit», totul este pierdut”.

CPT a subliniat în rapoartele sale anterioare de vizită că situația persoanelor considerate „umilite” poate fi calificată drept o încălcare continuă a Articolului 3 din Convenția europeană a drepturilor omului, care interzice, printre altele, orice formă de tratament degradant și impune autorităților statului obligația de a adopta măsuri adecvate pentru prevenirea unor asemenea tratamente, inclusiv atunci când acestea sunt aplicate de către alți deținuți (...).

25. În penitenciarele Brănești și Cricova, persoanele considerate „umilite” erau cazate în dormitoare colective rezervate acestora (sectoarele 10 și 7), unde, în principiu, deținuții din alte sectoare aveau acces liber (a se vedea și incidentul descris la paragraful 20).

În Penitenciarul Chișinău, în pofida asigurărilor oferite delegației de conducerea instituției, potrivit cărora persoanele acuzate sau condamnate pentru infracțiuni de natură sexuală (adesea considerate „umilite”) erau cazate în celule separate de populația carcerală generală, examinarea detaliată a listelor persoanelor deținute a arătat în mod clar că, în realitate, acestea nu erau grupate, ci erau cazate câte una sau două în celule, alături de alți deținuți, fără a se ține seama de vulnerabilitatea lor specifică, fiind astfel expuse unui risc deosebit de ridicat de agresiuni și exploatare din partea celorlalți deținuți din aceleași celule.

iii. Acceptarea tacită a ierarhiei informale a deținuților

26. Concluziile vizitei indică faptul că persistă o acceptare tacită a ierarhiei informale de către personalul penitenciar, chiar și un „acord” implicit între personal și liderii informali în ceea ce privește menținerea „ordinii” în rândul deținuților și „buna funcționare” a instituțiilor. De exemplu:

²³ Aceste persoane au fost respinse de către ceilalți deținuți din diverse motive, inclusiv pentru că au fost acuzate sau condamnate pentru infracțiuni de natură sexuală, din cauza orientării lor sexuale, pentru că au fost victime ale unor violențe sexuale, pentru consum de substanțe stupefiante sau pentru că sufereau de tulburări psihice; această categorie de deținuți include, de asemenea, persoanele care au refuzat sau nu au fost în măsură să contribuie la fondul colectiv ilegal gestionat de către deținuții desemnați drept lideri informali (...).

– După cum a constatat în vizitele anterioare, CPT a reținut că liderii informalii aveau un rol în „clasificarea” inițială a noilor deținuți și în repartizarea acestora în celule sau dormitoare colective. În Penitenciarul Chișinău, în special, pereții despărțitori ai celulelor de admitere prezentau în continuare orificii (cu un diametru de aproximativ 10 cm), care serveau ca mijloace de comunicare cu celulele învecinate, ocupate de „reprezentanți” ai ierarhiei informale. S-a raportat că, în Penitenciarul Brănești, liderii informalii se întâlneau cu noii deținuți în apropierea zonei de admitere sau în celulele de carantină;

- Se pare că liderii informalii stabileau, de asemenea, care deținuți erau admiși la muncă; în Penitenciarul Brănești, în special, delegația a fost informată, potrivit mai multor declarații, că beneficiile (sau o parte dintre acestea) obținute de către deținuții care munceau, inclusiv posibilitatea liberării condiționate înainte de termen, erau atribuite unor deținuți de „rang superior”;

- Delegația a observat, de asemenea, diferențe semnificative, atât în ceea ce privește condițiile materiale – starea generală și dotările disponibile –, cât și spațiul locativ disponibil, între liderii informalii și apropiații acestora, pe de o parte, și populația carcerală generală – în special deținuții considerați „umiliți” –, pe de altă parte. Primii continuau să beneficieze de condiții de detenție confortabile, cu acces la diverse facilități (pentru detalii, a se vedea paragraful 42) ;

- Liderii informalii aveau un rol în examinarea cererilor de separare de restul populației carcerale (...).

(...)

v. Personalul penitenciar

34. În cele trei instituții vizitate, precum și la nivelul întregului sistem penitenciar, problema efectivelor de personal rămâne majoră. Potrivit informațiilor furnizate de către autoritățile moldovene, sistemul penitenciar dispunea de un total de 2 940 de posturi pentru diverse categorii de personal, dintre care 520 (aproximativ 18 %) erau vacante. (...)

În consecință, efectivul personalului penitenciar prezent în zonele de detenție ale celor trei instituții vizitate era foarte redus. (...)

În aceste condiții, personalul nu era în măsură să asigure un control efectiv asupra situației din instituțiile vizitate și nu putea nici să cunoască cazurile de violență între deținuți, nici să intervină în mod eficient.

(...)

vi. Concluzii și recomandări

35. CPT a subliniat deja în rapoartele sale anterioare de vizită că incapacitatea persistentă a autorităților moldovene de a asigura un mediu sigur pentru persoanele deținute este legată în mod direct de mai mulți factori, printre care deficitul cronic de personal penitenciar, recurgerea la liderii informalii pentru menținerea controlului asupra populației carcerale și existența dormitoarelor colective de mare capacitate. De asemenea, autoritățile nu efectuează nicio evaluare adecvată a riscurilor și nevoilor deținuților la momentul admiterii în penitenciar și nici nu aplică un sistem de clasificare care să permită stabilirea penitenciarului, blocului sau celulei în care aceștia urmează să fie plasați. Vulnerabilitatea sporită a anumitor persoane admise în penitenciar (precum persoanele acuzate sau condamnate pentru infracțiuni de natură sexuală, persoanele LGBTQI+, persoanele cu tulburări psihice sau persoanele care consumă substanțe stupefiante) evidențiază în mod clar necesitatea identificării riscurilor și

vulnerabilităților potențiale, în vederea prevenirii expunerii acestora la riscul de violență și exploatare din partea altor deținuți.

Soluționarea problemei violenței și a intimidării între deținuți presupune ca conducerea și personalul instituțiilor penitenciare să preia controlul asupra situației. În primul rând, personalul penitenciar trebuie să fie în măsură să își exercite autoritatea în mod corespunzător. Aceasta implică, printre altele, existența unor efective suficiente de personal (inclusiv pe timp de noapte), care să permită supravegherea adecvată a activităților deținuților și sprijinul reciproc al personalului în îndeplinirea atribuțiilor. Pentru a combate violența între deținuți, este important ca personalul penitenciar să recunoască din timp semnele de tensiune și să fie pregătit să intervină rapid și eficient. În acest sens, este necesar ca întregul personal, indiferent de funcție, să beneficieze de programe de formare inițială și continuă, care să includă instruire privind gestionarea situațiilor de violență între deținuți.

În plus, relațiile pozitive dintre personal și deținuți, bazate pe o supraveghere activă și pe o atitudine corectă, au un rol esențial: astfel de relații pot reduce reticența obișnuită a victimelor sau martorilor de a raporta actele de violență între deținuți. De asemenea, este necesar un program zilnic care să ofere deținuților ocupații utile și să sprijine reintegrarea lor socială (...).

36. Având în vedere cele menționate mai sus, CPT solicită din nou autorităților moldovene să adopte fără întârziere măsuri ferme pentru a combate fenomenul ierarhiei informale între deținuți și pentru a preveni violența și intimidarea între deținuți la nivelul întregului sistem penitenciar. În acest scop, autoritățile moldovene ar trebui să elaboreze o strategie globală clară, însoțită de termene de implementare, care să includă următoarele măsuri:

- să înceteze practica de a recurge la liderii informali pentru menținerea ordinii în penitenciare; să separe liderii informali și apropiații acestora de restul populației carcerale, pe baza unei evaluări individuale adecvate a riscurilor și nevoilor, (...) și să sprijine aceste eforturi;
- să elimine privilegiile de care beneficiază liderii informali și apropiații acestora în raport cu ceilalți deținuți, în special în ceea ce privește condițiile materiale de detenție;
- să nu permită liderilor informali să intre în contact cu noii deținuți și să influențeze repartizarea acestora în „caste”; în acest context, personalului penitenciar ar trebui să i se reamintească faptul că orice angajat care facilitează astfel de contacte va fi sancționat;
- să instituie un sistem eficient de recrutare și formare a personalului penitenciar, asigurând totodată o prezență continuă a personalului în zonele de detenție (inclusiv pe timp de noapte). Acest lucru va necesita o creștere semnificativă a efectivelor de personal. De asemenea, ar trebui adoptate măsuri pentru eliminarea sistemului actual de rotație de 24 de ore aplicat personalului penitenciar;
- să plaseze deținuții în spații de detenție mai mici;
- să instituie un sistem adecvat de evaluare a riscurilor și a nevoilor individuale, precum și un mecanism de clasificare și repartizare a deținuților, astfel încât aceștia să nu fie plasați alături de deținuți care le pot face rău (ținând seama, în mod corespunzător, și de riscul pe care unii deținuți îl pot reprezenta pentru alții prin promovarea sau impunerea ierarhiei informale);

- În special, este necesar să fie adoptate măsuri pentru a asigura sprijinul deplin al conducerii față de persoanele expuse unui risc sporit de abuz din partea altor deținuți (inclusiv persoanele acuzate sau condamnate pentru infracțiuni de natură sexuală, persoanele LGBTQI+, persoanele cu tulburări psihice sau cele care consumă substanțe stupefiante), precum și față de persoanele care nu doresc (sau nu mai doresc) să fie implicate în ierarhia informală a deținuților. Aceasta înseamnă că, la cererea deținuților, aceștia trebuie plasați în spații separate, create în acest scop, unde să beneficieze de condiții și de un regim adecvate, precum și de supravegherea necesară din partea personalului.

Comitetul solicită transmiterea unei copii a strategiei și informarea periodică, la fiecare șase luni, cu privire la măsurile concrete adoptate pentru punerea în aplicare a acestora și la rezultatele obținute.

De asemenea, Comitetul solicită să fie informat cu privire la implementarea planurilor de creare a unor spații de detenție separate pentru persoanele care solicită protecție în temeiul articolului 206 din Codul de executare, în special în ceea ce privește instituțiile în care aceste spații au fost sau urmează să fie create.

37. În privința persoanelor separate de restul populației carcerale în temeiul articolului 206 din Codul de executare, Comitetul recomandă autorităților moldovene să adopte măsuri pentru a asigura că:

- fiecare persoană nou-admisă în penitenciar să fie informată corespunzător, inclusiv în scris, cu privire la posibilitatea de a solicita aplicarea măsurilor prevăzute la articolul 206 din Codul de executare ;
- toate cererile de aplicare a măsurilor formulate în temeiul articolului 206 să fie examinate în mod confidențial de personal, în conformitate cu legislația în vigoare; în acest context, personalului ar trebui să i se reamintească faptul că divulgarea unor astfel de informații sau permiterea contactului dintre liderii informali (sau apropiații acestora) și persoanele care au solicitat aplicarea acestor măsuri este inacceptabilă și că orice membru al personalului care permite asemenea situații va fi sancționat în mod corespunzător ;
- deținuții să nu fie descurajați de personal să solicite astfel de măsuri și nici amenințați că vor fi plasați în populația carcerală generală, ca sancțiune informală pentru că au depus plângeri;
- actele de automutilare să nu mai fie sancționate disciplinar în penitenciar (și să nu aibă consecințe negative asupra posibilității de liberare condiționată înainte de termen), iar persoanele care se automutilează să nu fie obligate să suporte costurile îngrijirilor medicale acordate.

(...)

42. În penitenciarele Brănești și Cricova, CPT a constatat un contrast evident între condițiile de trai ale majorității deținuților și cele ale unor deținuți privilegiați, care locuiau în camere spațioase (...) sau chiar în mici apartamente formate din mai multe încăperi. Unele dintre aceste spații erau dotate cu paturi duble mari, canapele și fotolii, dulapuri, oglinzi, chicinete cu frigider cu mai multe compartimente, aparat de cafea și cuptor cu microunde, televizoare mari cu ecran plat, console de jocuri video, sisteme audio cu boxe, echipamente sportive proprii, mașini de spălat și grupuri sanitare proprii, dotate cu vas de toaletă, duș și boiler. Aceste spații erau amenajate cu covoare și picturi pe pereți și includeau acvarii de mari dimensiuni.

CPT reiterează că administrației penitenciare îi revine obligația de a asigura condiții de detenție decente pentru toate persoanele private de libertate. Faptul că unii deținuți pot beneficia liber de resursele lor financiare, și cu atât mai mult de fonduri obținute prin extorcare de la alți deținuți (a se vedea paragraful 19 (...)), pentru a-și crea condiții de trai mult mai bune, contravine în mod evident eforturilor conducerii și ale personalului de a recâștiga controlul asupra penitenciarelor, de a-și afirma autoritatea și de a dezvolta relații constructive cu deținuții. Pentru ceilalți deținuți, faptul că „liderii” duc o viață confortabilă, cu numeroase privilegii și o influență exclusivă, devine un puternic stimulent de a intra în ierarhia informală și de a avansa în cadrul acesteia, inclusiv prin dominarea altora.

CPT recomandă autorităților moldovene să adopte măsuri pentru a asigura tratamentul egal al tuturor deținuților și condiții materiale similare pentru aceștia.”

31. Părțile relevante pentru prezenta cauză din răspunsul Guvernului Republicii Moldova la Raportul CPT privind vizita efectuată în perioada 5–13 decembrie 2022 [CPT/Inf (2023) 32], publicat de CPT la 3 noiembrie 2023, au următorul conținut [traducere a grefei]:

„10. (...)

Ministerul Justiției recunoaște necesitatea elaborării unui document strategic care să orienteze măsurile adoptate de către autorități pentru combaterea acestui fenomen [al ierarhiei informale între deținuți], profund înrădăcinat în instituțiile penitenciare din Republica Moldova. (...) În prezent, elaborarea unui program destinat abordării acestei probleme specifice instituțiilor penitenciare nu este posibilă, deoarece nicio strategie nu prevede și nici nu menționează un asemenea program.

(...)

Ministerul Justiției a evaluat nivelul de implementare a recomandărilor formulate în cadrul studiului de referință privind subcultura criminală din penitenciarele Republicii Moldova, comandat în anul 2018 de către Oficiul din Chișinău al [Consiliului Europei]. Rezultatele arată că doar 20 % dintre aceste recomandări au fost puse în aplicare. Pe baza recomandărilor formulate în studiu și a unui audit de securitate realizat până la sfârșitul anului 2023, Ministerul Justiției urmează să aprobe o foaie de parcurs pentru reducerea fenomenului ierarhiei informale. Aceasta va include și acțiuni corespunzătoare măsurilor recomandate la paragraful 36 din Raportul CPT. Documentul se află în etapa finală a consultărilor interne și va fi transmis CPT spre examinare, conform solicitării, odată cu raportul semestrial.”

32. În raportul privind vizita *ad hoc* efectuată în Republica Moldova în perioada 3–12 iunie 2025 [CPT/Inf (2025) 38], publicat la 4 decembrie 2025, CPT subliniază din nou că situația deținuților „paria” rămâne o preocupare majoră.

33. Părțile relevante pentru prezenta cauză din Normele penitenciare ale CPT privind ierarhia informală între deținuți [CPT/Inf (2025) 12] prevăd următoarele [note de subsol omise]:

„1. (...) [Ierarhia informală între deținuți] continuă să existe, în grade diferite, în sistemul penitenciar din nouă state părți la Convenția europeană pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante (CEPT), dintre care opt sunt membre ale Consiliului Europei. Aceste nouă state au făcut anterior parte din Uniunea Sovietică. (...)

(...)

2. Penitenciarele sovietice erau definite, în principal, prin ceea ce cercetătorii au descris drept „colectivism carceral” (spre deosebire de individualismul carceral specific majorității statelor din Europa Occidentală), concept caracterizat prin trei elemente principale: un sistem de organizare penitenciară bazat pe supravegherea reciprocă între deținuți, transferul exercitării autorității și al unor atribuții de administrare către deținuți, precum și viața în comun, determinată de organizarea detenției prin cazarea deținuților în dormitoare de mare capacitate.

Originea acestor sisteme penitenciare se regăsește în instituirea lagărelor de muncă forțată (Gulag) în Uniunea Sovietică, la începutul secolului al XX-lea, precum și, într-o etapă anterioară, în sistemul penitenciar al Rusiei țariste. Populația carcerală oficială, aflată în continuă creștere, depășea, potrivit datelor disponibile, un milion de persoane la începutul anilor 1940 și a continuat să crească ulterior. În aceste condiții, a devenit imposibilă gestionarea unui număr atât de mare de persoane private de libertate, precum și asigurarea nivelului ridicat de producție impus instituțiilor penitenciare, fără ca autoritățile să transfere, cel puțin parțial, unele atribuții de supraveghere – oficiale sau neoficiale – către deținuții înșiși.

Sistemul informal de autoadministrare a deținuților, care a apărut în acest context, a condus la formarea unei ierarhii informale, în cadrul căreia deținuții erau împărțiți în diferite categorii sau „caste”, ce coexistau pe baza aplicării stricte a unui cod ori a unor reguli informale (*poniatija*). Acest cod a devenit esențial într-un mediu în care deținuții erau cazați în barăci, în număr de zeci într-un singur dormitor – uneori chiar mai mulți –, și puteau circula zi și noapte, în condițiile unei supravegheri aproape inexistente din partea personalului penitenciar.

(...)

3. Colectivismul carceral a persistat după destrămarea Uniunii Sovietice, iar cele nouă state părți la CEPT menționate anterior continuă să se confrunte cu consecințele acestuia, în special cu ierarhia informală între deținuți și influența sa nocivă. Măsurile adoptate pentru a combate acest fenomen au avut un succes limitat, întrucât transformarea infrastructurii carcerale de tip sovietic – organizată în dormitoare – în unități moderne de tip celular se realizează într-un ritm lent. Ierarhia informală persistă și din cauza deficitului de personal, care limitează prezența și capacitatea de supraveghere a personalului în zonele de detenție. Un alt factor îl constituie pregătirea profesională insuficientă a personalului.

(...)

4. Din constatările CPT în urma numeroaselor vizite rezultă că, în mod obișnuit, ierarhia informală din sistemele penitenciare se bazează pe un sistem de caste, cu reguli proprii de comportament și comunicare. Acest sistem continuă să marcheze în mod profund aproape toate aspectele vieții de zi cu zi în penitenciarele din fostele state sovietice, unde fiecare deținut este încadrat într-o astfel de categorie.

Încadrarea într-o anumită categorie este determinată de mai mulți factori, printre care infracțiunea comisă, eventualele legături cu criminalitatea organizată, situația financiară, existența unor condamnări anterioare la pedeapsa închisorii, datoriile și conflictele cu alte persoane – fie din penitenciar, fie din afara acestuia –, orientarea sexuală și experiențele sexuale anterioare detenției, precum și încălcarea, chiar și neintenționată, a uneia dintre numeroasele reguli nescrise ale ierarhiei informale.

Deși denumirile categoriilor diferă de la o țară la alta, iar ierarhiile informale din penitenciare prezintă particularități naționale, în esență pot fi identificate trei categorii principale, după cum urmează:

- liderii informali (categoria superioară);
- deținuții obișnuiți (categoria intermediară, cea mai numeroasă ;
- și
- intangibili sau paria (categoria inferioară).

(...)

8. Categoria inferioară (*opushchennyye, levyje*) este formată din deținuții considerați „paria”, atât în sens propriu, cât și figurat. Aceștia nu au voie să își exprime opiniile privind viața în instituție sau cu privire la categoriile superioare, să ridice vocea ori să opună rezistență fizică atunci când sunt loviți de persoane din categorii superioare. De asemenea, ei sunt obligați să stea de pază zilnic, timp de mai multe ore, la intrarea în unitate, pentru a-i anunța pe ceilalți deținuți despre sosirea unui membru al personalului.

Deținuții considerați „paria” sunt plasați în celule și dormitoare separate sau în zone distincte ale acestora (de regulă, în apropierea ușii sau a toaletei); ei sunt obligați să utilizeze grupuri sanitare separate, să mănânce la mese diferite în cantină, folosind veselă distinct marcată, să desfășoare activități sportive în spații diferite de cele utilizate de ceilalți deținuți (sau să folosească terenurile doar atunci când acestea nu sunt ocupate de persoanele din categoriile superioare) și să meargă la magazin după ceilalți deținuți. În unele penitenciare, nu li se permite să utilizeze bucătăria unității, iar în altele sunt obligați să folosească echipamente separate, precum aragaz, frigider și masă.

Întreținerea spațiilor comune, remunerată de administrația penitenciarului, este realizată, în general, de către deținuții considerați „paria”. Curățarea toaletelor revine celei mai de jos subcategorii din această categorie, care include, de regulă, deținuți acuzați de infracțiuni de natură sexuală, indiferent dacă au fost sau nu condamnați.

Deși, în mod oficial, toți deținuții au aceleași drepturi și obligații și ar trebui să își facă singuri curățenie în dormitoare sau celule, în practică, aceste sarcini sunt îndeplinite de deținuții considerați „paria”, care, pe lângă curățenia din coridoare și alte spații comune, se ocupă și de curățarea dormitoarelor sau celulelor ocupate de deținuții din categoria superioară. Aceștia din urmă îi „răsplătesc” uneori cu țigări, ceai sau alimente.

9. CPT a purtat uneori discuții cu deținuți, în special din categoria inferioară, care se arătau reticenți să vorbească și au solicitat fie întreruperea discuției, fie continuarea acesteia în prezența unui alt deținut. Aceștia au explicat că procedează astfel de teama unor măsuri de răzbunare pe care le considerau inevitabile după întâlnirea cu CPT.

(...)

11. CPT a subliniat în mai multe dintre rapoartele sale că situația deținuților din categoria inferioară poate fi considerată o încălcare continuă a Articolului 3 din Convenția europeană a drepturilor omului, care interzice, printre altele, orice formă de tratament degradant și impune autorităților statului obligația de a adopta măsuri adecvate pentru prevenirea unor asemenea tratamente, inclusiv atunci când acestea sunt aplicate de către alți deținuți.

(...)

13. În cadrul vizitelor sale, CPT a consemnat numeroase informații credibile privind acte de violență între deținuți – inclusiv agresiuni cu obiecte tăioase, bătăi, opăririi,

violente sexuale, acte de hărțuire sau intimidare, alte forme de violență psihologică și extorcări.

Este evident că cele mai afectate erau, de regulă, deținuții din categoria inferioară, acestea fiind principala sursă de informații privind actele de violență între deținuți. În mod clar, statutul de „paria” creștea considerabil riscul de a deveni victimă.

(...)

În cadrul întrevederilor purtate, începând cu sfârșitul anilor 1990, cu sute de deținuți din categoria inferioară, CPT a consemnat numeroase mărturii ale unor deținuți care, zi de zi, erau disprețuiți și reduși la condiția unor indivizi fără valoare, „neînsemnați”, „paria”, în sens literal. Pe durata detenției, aceste persoane sunt tratate lipsite de demnitatea umană, fiind nevoite să doarmă în cele mai proaste paturi, să stea la mese separate, să folosească tacâmuri, farfurii și căni separate, precum și spații separate, inclusiv grupuri sanitare, spălătorie și sală de sport, și să efectueze cele mai degradante activități de întreținere. În special, ceilalți deținuți nu le consideră demne nici măcar de o strângere de mână sau de o conversație, adică de recunoașterea propriei existențe.

19. CPT a consemnat, de asemenea, numeroase mărturii privind exploatarea deținuților din categoria inferioară. Așa cum s-a arătat mai sus, aceste persoane sunt, de regulă, cele care fac curățenie în dormitoare, celulele și unitățile sanitare ale deținuților din categoria superioară, se ocupă de spălarea rufelor acestora și stau de pază pentru a anunța sosirea unui membru al personalului. În opinia CPT, astfel de practici pot, în anumite cazuri, să se apropie de forme de sclavie modernă (sub forma muncii forțate).

(...)

21. (...) Impresia CPT este că, în multe penitenciare, conducerea a ajuns, cu regret, să accepte existența unei ierarhii informale. În lipsa sprijinului din partea autorităților centrale pentru combaterea acestui fenomen, acestea aleg să administreze instituțiile limitându-se la menținerea unei ordini aparente și la evitarea unor situații de criză (revolte, greve ale foamei, automutilări colective și decese violente), chiar dacă acest fapt implică o anumită „cooperare” tacită cu liderii informali. (...).

(...)

23. (...) CPT a constatat, în cadrul numeroaselor sale vizite, că, în sistemele penitenciare în care există o ierarhie informală, categoria noului deținut (sau cea în care ar putea fi „încadrat”) reprezintă unul dintre principalele criterii avute în vedere de administrația penitenciarului la repartizarea acestuia. Apartenența la o anumită categorie este, de regulă, mai importantă decât antecedentele penale, profilul psihologic, nivelul dependenței sau situația socio-economică. În încercarea de a preveni conflictele și având în vedere regula neoficială a separării – în special interdicția de a interacționa cu deținuții din categoria inferioară –, administrația penitenciarului ia în considerare, în primul rând, poziția deținutului în ierarhia informală și abia ulterior, în măsura posibilului, alți factori.

(...)

27. De asemenea, CPT a constatat în mod repetat că, în penitenciarele vizitate, conducerea și personalul tind, în general, să delege o parte din autoritate unui număr restrâns de deținuți aflați la nivelul cel mai înalt al ierarhiei informale. (...)

Deși CPT admite că deficitul de personal are un impact major asupra gestionării penitenciarelor, acesta a subliniat în repetate rânduri că consideră inacceptabilă orice delegare, chiar și parțială, a responsabilităților privind menținerea ordinii și a securității,

atribuții care revin în mod exclusiv personalului de supraveghere. Această situație expune deținuții cei mai vulnerabili riscului de a fi exploatați de către alți deținuți. De asemenea, ea contravine Regulii 62 din Regulile penitenciare europene, potrivit căreia niciun deținut nu poate ocupa, în cadrul penitenciarului, o funcție sau un rol care să îi confere puteri disciplinare.

28. În plus, în opinia CPT, colaborarea tacită dintre conducerea penitenciarelor și liderii informali are efecte profund negative asupra întregului sistem de justiție penală. Astfel de practici subminează, în mod inevitabil, respectul deținuților față de administrația penitenciară. Dependența penitenciarelor de ierarhia informală, în contextul deficitului de personal, conduce la discriminarea și dehumanizarea deținuților din categoria inferioară, precum și la banalizarea violenței între deținuți, chiar dacă aceasta se manifestă, de cele mai multe ori, sub forma unor „sancțiuni” aplicate pentru încălcarea regulilor ierarhiei informale.

(...)

32. După decenii de vizite de monitorizare în penitenciare, CPT constată că puterea și influența ierarhiei informale sunt în scădere treptată. În cadrul întrevederilor, un număr tot mai mare de deținuți, din toate cele trei categorii, afirmă că regulile ierarhiei informale se schimbă și devin mai puțin clare, că presiunea de a le respecta este mai redusă și că, deși încălcarea acestor reguli mai atrage uneori pedepse fizice, acestea sunt, potrivit relatărilor, mai puțin severe decât în trecut.

(...)

34. (...) Cu toate acestea, influența negativă a ierarhiei informale, deși în diminuare, continuă să se manifeste în viața de zi cu zi a deținuților și a personalului, sub forme care, în anumite cazuri, pot fi considerate ca reprezentând o încălcare continuă a Articolului 3 din Convenția europeană a drepturilor omului.

Prin urmare, CPT îndeamnă ferm autoritățile naționale ale statelor vizate să valorifice situația actuală și să aloce toate resursele disponibile pentru eliminarea completă a ierarhiei informale din sistemele lor penitenciare.

35. În opinia CPT, un fenomen atât de extins, care de decenii influențează aproape toate domeniile sistemelor penitenciare vizate, nu poate fi controlat decât printr-o abordare globală, de preferință sub forma unei strategii naționale orientate spre dezvoltarea unui sistem penitenciar modern, conform normelor și valorilor Consiliului Europei. O astfel de strategie, însoțită de un calendar de implementare, ar trebui să includă un set de măsuri în mai multe domenii esențiale, în special următoarele:

(...)

Personalul penitenciar

– să crească semnificativ numărul personalului penitenciar care lucrează în contact direct cu deținuții, prin îmbunătățirea substanțială a condițiilor de muncă și prin asigurarea unei remunerări adecvate, a unei formări profesionale corespunzătoare și a unui nivel adecvat de motivare. Numărul personalului trebuie să fie suficient (inclusiv pe timp de noapte), astfel încât să poată asigura o supraveghere adecvată a deținuților și să se sprijine reciproc în mod eficient în exercitarea atribuțiilor;

- să promoveze, prin formare și în cadrul unei supravegheri adecvate, principiile securității dinamice în penitenciare;
- să se asigure că programele de formare inițială și continuă ale personalului, indiferent de nivel, abordează problematica ierarhiei informale și gestionarea violenței între deținuți. Personalul penitenciar trebuie să fie deosebit de atent la

semnele de dificultate și să fie pregătit corespunzător pentru a interveni prompt și eficient, încă dintr-o etapă timpurie. De asemenea, acesta trebuie să beneficieze de sprijinul necesar pentru a-și îndeplini atribuțiile în mod profesionist;

- să se asigure că conducerea penitenciarelor previne orice formă de complicitate între personal și liderii informali;
- să informeze periodic personalul penitenciar că orice angajat care tolerează, încurajează sau se face complice la aplicarea de pedepse de către deținuți asupra altor deținuți ori la orice altă formă de violență sau intimidare între deținuți va răspunde pentru faptele sale în fața justiției;

Admiterea în penitenciar

- să instituie un sistem de evaluare completă a riscurilor și nevoilor tuturor persoanelor la admiterea în penitenciar. Această evaluare ar trebui să țină seama, printre altele, de profilul penal al persoanei, vulnerabilitatea sa psihologică, eventualele dependențe și situația socio-economică;
- să se asigure că persoanele aflate în arest preventiv sau condamnate pentru prima dată la pedeapsa închisorii nu sunt plasate împreună cu cele care au mai fost anterior încarcerate. În acest context, ar putea fi avută în vedere utilizarea unor unități sau secții existente pentru cazarea acestor persoane;
- să acorde atenție deosebită încadrării și repartizării deținuților, astfel încât aceștia să nu fie plasați alături de persoane care le-ar putea face rău (ținând cont de riscul pe care unii deținuți îl pot reprezenta pentru ceilalți, inclusiv prin impunerea unei ierarhii informale).

Admiterea diferitelor categorii de deținuți

- să asigure sprijin deplin deținuților expuși unui risc sporit de violență, precum persoanele acuzate sau condamnate pentru infracțiuni de natură sexuală, persoanele LGBTQI+ și persoanele cu tulburări de sănătate mintală. În acest sens, ar trebui, la cererea acestora, să fie plasați în unități de detenție separate (create în acest scop), să beneficieze de condiții materiale adecvate și de un regim corespunzător, precum și de o supraveghere adecvată din partea personalului;
- să creeze unități sau secții separate pentru deținuții care nu doresc (sau nu mai doresc) să fie implicați în ierarhia informală; să asigure condiții materiale și un regim adecvate (inclusiv de nivel superior), care să încurajeze comportamentele prosociale și cooperante.

Liderii ierarhiei informale

- să pună capăt practicii de a delega autoritatea către deținuții aflați la nivelurile superioare ale ierarhiei informale și de a-i utiliza pentru menținerea ordinii în rândul populației carcerale generale; acest lucru ar putea implica incriminarea apartenenței la ierarhia informală, așa cum au procedat deja unele state;
- să mențină liderii informali și cercul lor apropiat separați de restul populației carcerale, pe baza unei evaluări riguroase a riscurilor și nevoilor individuale și cu respectarea garanțiilor prevăzute;
- să nu acorde liderilor informali și cercului lor apropiat privilegii de care ceilalți deținuți nu beneficiază și, în special, să nu permită executarea pedepsei în celule în care aceștia se bucură de condiții mult mai favorabile;
- să nu permită liderilor informali să intre în contact cu noii deținuți și să intervină în încadrarea acestora în sistemul de caste. În acest context, personalului penitenciar

trebuie să i se reamintească faptul că orice angajat care facilitează astfel de contacte va fi sancționat.

Violența între deținuți

- să reexamineze strategiile de prevenire a violenței în penitenciare și, în special, să adopte următoarele măsuri: elaborarea unei politici cuprinzătoare de prevenire a actelor de intimidare, efectuarea unor evaluări periodice și sistematice ale riscurilor legate de repartizarea și plasarea deținuților, formarea personalului pentru intervenție timpurie, astfel încât să poată identifica orice risc de violență între deținuți și să îl semnaleze conducerii, precum și verificarea periodică a sistemelor de supraveghere video și asigurarea bunei lor funcționări;
- să înregistreze progrese în ceea ce privește documentarea, raportarea și investigarea presupuselor acte de violență între deținuți. În acest context, existența unor relații pozitive între personal și deținuți, bazate pe principiile securității și protecției dinamice, constituie un factor esențial; astfel de relații pot ajuta victimele sau martorii să depășească reticența de a denunța autorii actelor de violență între deținuți;
- să revizuiască procedurile existente, astfel încât, de fiecare dată când leziunile consemnate de personalul medical din penitenciar sunt compatibile cu afirmații privind acte de violență între deținuți (sau indică faptul că astfel de acte ar fi putut avea loc, chiar și în lipsa unor asemenea afirmații), cazul să fie adus imediat la cunoștința autorităților competente și să fie inițiată o anchetă;
- să instituie un sistem centralizat de înregistrare a leziunilor, care să permită o evaluare mai bună a situației, identificarea incidentelor și a riscurilor potențiale și, astfel, prevenirea violenței între deținuți;
- să încurajeze raportarea, prin intermediul unor mecanisme corespunzătoare, a cazurilor de violență între deținuți, în special prin instituirea unor mecanisme de comunicare și alertare clar definite, atât pentru personal, cât și pentru deținuți, precum și a unor măsuri eficiente de protecție pentru persoanele care semnalează astfel de fapte.

Reintegrare

- să elaboreze și să implementeze o strategie cuprinzătoare pentru combaterea introducerii drogurilor în penitenciare și pentru asigurarea unui sistem complet de asistență medicală și psihosocială pentru deținuții cu tulburări legate de consumul de droguri;
- să consolideze elaborarea planurilor individuale de executare a pedepsei, să dezvolte oportunitățile de muncă și educație și să încurajeze deținuții să se implice activ în procesul de reintegrare socială, inclusiv prin recompensarea acestora și prin aplicarea unor regimuri bazate pe progres și stimulare.“

B. Alte documente relevante

34. Părțile relevante pentru prezenta cauză din Studiul de referință privind subcultura criminală în penitenciarele din Republica Moldova, realizat în cadrul proiectului Consiliului Europei „Susținerea reformei justiției penale în Republica Moldova”, publicat în martie 2018, au următorul conținut [traducere a grefei]:

„Rezumatul studiului

Rapoartele anterioare ale CPT au evidențiat legătura dintre ierarhiile informale din penitenciarele din Republica Moldova și violența și abuzurile între deținuți. Aceste ierarhii sunt adesea numite drept „subcultură criminală”. Prezentul studiu se bazează pe un sondaj reprezentativ realizat în rândul deținuților și al personalului penitenciar, precum și pe interviuri, discuții de grup și analiza documentară, în scopul evaluării răspândirii acestui fenomen și al examinării legăturii sale cu violența și victimizarea în penitenciare. Rezultatele indică faptul că subcultura criminală este prezentă în toate penitenciarele din Republica Moldova, în grade diferite, fiind însă mult mai puțin răspândită în penitenciarele pentru femei. La nivelul întregului sistem penitenciar, și în special în penitenciarele pentru bărbați adulți, aceasta este impusă prin structuri centralizate. Grupuri restrânse de deținuți, aflați în poziții dominante, stabilesc reguli informale și aplică sancțiuni celor care le încalcă. Raportul arată că, acolo unde aceste poziții dominante sunt mai pronunțate, atât deținuții, cât și personalul se simt mai puțin în siguranță, relațiile sunt mai tensionate, iar mediul penitenciar devine mai puțin favorabil. În acest context, liderii dintre deținuți generează și întrețin violența în penitenciare. Lipsa unor bunuri materiale suficiente și a unor condiții adecvate de securitate din partea administrației penitenciare favorizează apariția unor relații de dependență între deținuți. Aceste deficiențe sunt compensate, în practică, prin structuri informale. Această dependență este exploatată de deținuții aflați în poziții superioare în cadrul ierarhiei informale. Deținuții din aceste categorii obțin bani și servicii de la cei aflați în poziții inferioare, prin constrângere. Astfel de practici par a fi larg răspândite și, în anumite cazuri, coordonate. Totuși, datele studiului indică faptul că fenomenul nu este uniform, fiind mai pronunțat în unele penitenciare decât în altele, în special în cele de tip închis pentru bărbați adulți. Personalul penitenciar tolerează această subcultură și, în anumite cazuri, o utilizează pentru menținerea ordinii. De asemenea, s-a semnalat că personalul ar putea beneficia de pe urma extorcării organizate a deținuților din categoriile inferioare. Raportul formulează mai multe recomandări pentru combaterea subculturii criminale, inclusiv reorganizarea spațiilor și a circulației deținuților, suplimentarea personalului și îmbunătățirea relațiilor dintre deținuți și personalul penitenciar, instituirea unor programe de stimulare pozitivă menite să încurajeze deținuții să renunțe la această subcultură, clarificarea responsabilităților legale privind repartizarea deținuților, precum și dezvoltarea unei abordări proactive și integrate în materie de securitate.

(...)

1.3 Subcultura criminală: definiții

(...)

Termenul „subcultură criminală” se referă la un fenomen specific contextelor sovietic și post-sovietic, care își are originea în perioada Gulagului stalinist. Într-o etapă în care sistemul penitenciar sovietic se afla într-un proces amplu de transformare și erau create lagăre de tip colectiv, domina o fraternitate a criminalilor profesioniști. Acești indivizi erau, și sunt în continuare, cunoscuți sub denumirea de „*vory v zakone*” [expresie în rusă], termen care poate fi redat în limba [română] prin expresia „hoți care aderă la un cod de onoare”, dar care este, de regulă, tradus literal ca „hoți în lege”. În perioada sovietică, statutul de „hoț în lege”, odată dobândit, însoțea persoana dintr-un lagăr în altul, conferindu-i anumite privilegii, dar și obligații față de ceilalți membri ai fraternității. Fraternitatea „*vory v zakone*” controla mediul criminal organizat pe baza unor ierarhii de statut și a unor norme informale, care, împreună, formau ceea ce era denumit „*vorovskoi mir*” sau „*lumea hoților*”. Alte categorii informale de deținuți, subordonate „*vory*”, executau ordinele acestora, inclusiv prin extorcarea de resurse

destinate unui fond comun („obchtchak”) și prin reglarea comportamentelor și a conflictelor dintre deținuți.

(...)

Numeroase caracteristici ale „lumii hoților” se regăsesc în penitenciarele din fostele state ale Uniunii Sovietice, iar Republica Moldova nu pare să constituie o excepție.

(...)

3.4 Manifestarea violenței în funcție de statut

(...)

Sistemul de caste constituie elementul central al mecanismului prin care este exercitată violența. Existența unor categorii informale de deținuți, susținută de un cod carceral care permite anumitor categorii să exercite abuzuri asupra altora, favorizează instaurarea unor raporturi de dominație în penitenciare. Violența se manifestă de-a lungul ierarhiei, afectând în mod disproporționat grupurile aflate la baza acesteia – „țapii ispășitori” și „intangibili” – care sunt supuși unor privațiuni mult mai severe decât ceilalți deținuți. În acest sistem, sancțiunile nu trebuie neapărat să ia forma unor acte directe de violență; uneori, o „retrogradare” poate fi chiar mai gravă. În aceste condiții, a ajunge în categoria deținuților excluși sporește insecuritatea până la punctul în care riscul de a deveni victimă devine parte a vieții de zi cu zi. Teama permanentă de a fi retrogradat în categoriile inferioare ale ierarhiei le permite celor aflați în poziții superioare să creeze relații de dependență, care stau la baza exploatării și a violenței.

În plus, sistemul de caste este direct legat de violență sub mai multe forme: actul de retrogradare în sine poate implica violență, inclusiv violență sexuală și viol.

(...)

Una dintre dificultățile cu care se confruntă categoria deținuților „intangibili” constă în faptul că regulile și interdicțiile prevăzute de codul carceral se multiplică și devin tot mai neclare pe măsură ce un deținut coboară în ierarhie, ceea ce sporește numărul situațiilor în care pot apărea abuzuri sau acte de violență. Astfel, acești deținuți sunt obligați să respecte un set de reguli specifice, pe care nu le pot încălca. De exemplu:

- trebuie să folosească propria veselă, în special în cantină;
- trebuie să cedeze trecerea deținuților din celelalte categorii atunci când se deplasează pe coridoare;
- trebuie să se deplaseze de-a lungul pereților și să evite traversarea spațiilor deschise;
- nu trebuie să privească în ochi deținuții din celelalte categorii;
- nu au voie să ofere sau să strângă mâna deținuților din celelalte categorii.

Pe lângă umilința sistematică și violența simbolică la care sunt supuși, deținuții aparținând acestui grup pot fi sancționați prin pedepse fizice în cazul încălcării acestor reguli. Vizitele efectuate în cadrul misiunii de evaluare au arătat în mod clar că retrogradarea la acest nivel nu este un fenomen rar. De exemplu, în penitenciarul D, din aproximativ 600 de deținuți, 100 erau considerați „intangibili”. Un deținut din penitenciarul B, care fusese declarat „intangibil”, deși anterior colaborase cu administrația, a descris situația în următorii termeni: „Este extrem de greu să te afli în această situație; nu vă puteți imagina cât de umilitor este – dacă apare ceva, trebuie să te lipești de perete, să-l lași să treacă și să nu-l privești. Dacă nu faci acest lucru, vei

fi bătut.” Potrivit acestuia, membrii grupului „intangibililor” respectă, la rândul lor, regulile impuse de liderii deținuților, chiar și atunci când acestea contravin propriilor interese. Motivul este că poziția în ierarhie nu este definitivă; dacă respectă regulile și plătesc, „intangibili” pot urca din nou în ierarhie.”

35. Regulile penitenciare europene din 2006, adoptate de Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei la 11 ianuarie 2006, revizuite și modificate de Comitetul de Miniștri la 1 iulie 2020 (Recomandarea Rec(2006)2-rev), stabilește, în special, următoarele principii și norme fundamentale:

„Principii fundamentale

(...)

3. Restricțiile impuse persoanelor private de libertate trebuie să fie limitate la strictul necesar și proporționale cu scopurile legitime pentru care au fost instituite.

(...)

5. Viața în închisoare trebuie, pe cât posibil, să reflecte aspectele pozitive ale vieții din afara închisorii.

6. Executarea detenției este organizată astfel încât să faciliteze reintegrarea în societate a persoanelor private de libertate.

(...)

Domeniul de aplicare

(...)

13. Prezentele reguli trebuie aplicate în mod imparțial, fără nicio discriminare bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau de orice altă natură, origine națională sau socială, apartenența la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație.

(...)

Munca

26.1 Munca în timpul detenției trebuie considerată un element pozitiv al regimului penitenciar și nu trebuie în niciun caz impusă ca pedeapsă.

(...)

26.7 Organizarea și metodele de muncă din penitenciare trebuie să se apropie cât mai mult de cele care reglementează o muncă similară în afara penitenciarului, pentru a pregăti deținuții pentru condițiile unei vieți profesionale normale.

(...)

26.15 Numărul maxim zilnic și săptămânal de ore de muncă ale deținuților trebuie stabilit în conformitate cu legislația sau practicile naționale aplicabile lucrătorilor din afara sistemului penitenciar.

(...)

105.3 Atunci când deținuții condamnați sunt supuși obligației de a munci, condițiile de muncă trebuie să fie conforme cu normele și controalele aplicabile în afara sistemului penitenciar.”

ÎN DREPT

I. OBSERVAȚII PRELIMINARE

36. Curtea notează de la bun început că reclamantul a fost invitat să prezinte observații cu privire la admisibilitate și fond, precum și pretențiile sale cu titlu de satisfacție echitabilă, însă scrisoarea Grefei a rămas fără răspuns.

37. Curtea reamintește că, în baza Articolului 37 § 1 din Convenție, poate decide radierea unei cereri de pe rol atunci când reclamantul își pierde interesul pentru aceasta, cu excepția situației în care „respectarea drepturilor omului” impune continuarea examinării cauzei. Părțile relevante ale acestei prevederi au următorul cuprins:

„1. În orice stadiu al procedurii, Curtea poate decide radierea de pe rol a unei cereri atunci când circumstanțele permit să se conchidă că :

a) reclamantul nu mai dorește să o mai mențină ;

(...)

Totuși, Curtea continuă examinarea cererii dacă respectarea drepturilor omului garantate prin Convenție și prin Protocoalele sale o impune.”

38. Curtea reiterează că noțiunea de „respectare a drepturilor omului” o obligă să ia în considerare nu doar situația individuală a reclamantului, ci și situația într-un context mai larg, în special atunci când pot exista probleme de natură sistemică sau structurală (*Petrescu v. Portugalia*, nr. 23190/17, § 62, 3 decembrie 2019, și cauzele citate în aceasta).

39. În speță, Curtea consideră că prezenta cauză ridică probleme importante, în special cu privire la obligațiile pozitive ale statului de a combate fenomenul ierarhiei informale în penitenciarele din Republica Moldova și violența între deținuți care decurge din acesta.

40. De asemenea, Curtea observă că, astfel cum rezultă din rapoartele internaționale în materie (a se vedea §§ 30 și 34 supra), acest fenomen este prezent în toate instituțiile penitenciare din Republica Moldova, în special în locurile de detenție pentru bărbați adulți, și prezintă caracterul unei probleme structurale a sistemului penitenciar din Republica Moldova. Prin urmare, Curtea consideră că impactul prezentei cauze depășește situația individuală a reclamantului.

41. Având în vedere cele de mai sus și indiferent de răspunsul la întrebarea dacă reclamantul intenționează sau nu să își mențină cererea, Curtea consideră că, în orice caz, circumstanțele legate de respectarea drepturilor omului garantate prin Convenție și prin Protocoalele sale impun continuarea examinării cauzei în conformitate cu Articolul 37 § 1 *in fine* din Convenție.

II. PRETINSA ÎNCĂLCARE A ARTICOLULUI 3 COROBORAT CU ARTICOLUL 14 DIN CONVENȚIE

42. Invocând Articolul 14 din Convenție, reclamantul susține că a fost supus, în detenție, unor acte de discriminare, umilire și unor restricții ca urmare a apartenenței sale la casta „paria”.

43. Fiind competentă să aprecieze calificarea juridică a circumstanțelor cauzei (*Radomilja și alții v. Croația* [MC], nr. 37685/10 și 22768/12, §§ 114 și 126, 20 martie 2018), Curtea consideră că această plângere trebuie examinată din perspectiva Articolului 3 din Convenție (*S.P. și alții v. Rusia*, nr. 36463/11 și alte 10 cereri, § 65, 2 mai 2023, și *D v. Letonia*, nr. 76680/17, §§ 30 și 58, 11 ianuarie 2024).

44. Obligația autorităților de a preveni actele de violență cu caracter discriminatoriu comise de particulari și de a investiga existența unui eventual motiv discriminatoriu în spatele unui act de violență constituie un aspect al obligațiilor pozitive care le revin în baza Articolului 3 din Convenție. Totodată, această obligație poate fi considerată și ca parte a responsabilităților care le revin autorităților în baza Articolului 14 din Convenție, care vizează garantarea valorilor fundamentale protejate de Articolul 3 din Convenție fără discriminare. Având în vedere interacțiunea dintre aceste dispoziții în contextul actelor de violență motivate de discriminare, aspecte precum cele ridicate în prezenta cauză pot fi examinate exclusiv din perspectiva Articolului 3 din Convenție, fără a ridica o problemă distinctă în baza Articolului 14 din Convenție, fie pot impune o examinare simultană din perspectiva ambelor articole. Aceasta este o chestiune care trebuie apreciată de la caz la caz, în funcție de circumstanțele cauzei și de natura plângerilor formulate (*M.C. și A.C. v. România*, nr. 12060/12, § 105, 12 aprilie 2016, și *Škorjanec v. Croația*, nr. 25536/14, § 37, 28 martie 2017 (extrase)).

45. De asemenea, Curtea reiterează că o plângere se caracterizează întotdeauna prin faptele pe care le denunță (*Radomilja și alții*, pre-citată, § 115 și jurisprudența menționată în aceasta).

46. În speță, Curtea constată că elementul principal evidențiat de către reclamant este discriminarea pe care acesta susține că a suferit-o în detenție. Având în vedere afirmațiile reclamantului, potrivit cărora tratamentul pe care îl denunță s-ar datora apartenenței sale la „casta” inferioară a ierarhiei informale dintre deținuți, precum și faptul că autoritățile nu au ținut seama de acest aspect, Curtea consideră că cea mai adecvată modalitate de a proceda este examinarea plângerii din perspectiva Articolului 3 din Convenție, coroborat cu Articolul 14. Aceste prevederi au următorul conținut:

Articolul 3

„Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante.”

Articolul 14

„Exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de (...) Convenție trebuie să fie asigurată fără nicio deosebire bazată, în special pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau de orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație.”

A. Admisibilitate

1. *Excepția cu privire la neepuizarea căilor de atac interne*

47. Guvernul susține că reclamantul a introdus o cerere în care o parte dintre alegațiile formulate nu fuseseră examinate la nivel național. În acest sens, el susține că acestea nu se regăsesc în plângerile din 2 februarie și 24 martie 2017, prin care reclamantul a sesizat autoritățile naționale. În plus, Guvernul subliniază că reclamantul nu a dorit să continue procedura referitoare la aceste plângeri și nici nu a contestat decizia Departamentului Instituțiilor Penitenciare din cadrul Ministerului Justiției din 18 mai 2017 (§ 26 supra).

48. Referitor la procedura desfășurată în fața Consiliului pentru egalitate, Guvernul susține că reclamantul s-a plâns doar de refuzul administrației Penitenciarului nr. 9 - Pruncul de a-i oferi un loc de muncă remunerat și că nu a formulat niciodată o plângere în fața acestui Consiliu împotriva unei persoane anume, pe care ar fi indicat-o drept responsabilă pentru tratamentul pe care susține că l-a suferit în detenție din cauza apartenenței sale la „casta paria”. Guvernul menționează că, potrivit legislației în vigoare, Consiliul pentru egalitate este competent să examineze plângeri individuale formulate de persoane care se consideră discriminate, să emită recomandări în vederea remedierii situațiilor de discriminare și, atunci când există elemente care indică săvârșirea unei contravenții sau a unei infracțiuni, să sesizeze autoritățile de urmărire penală competente.

49. Curtea reiterează că, în baza Articolului 35 § 1 din Convenție, ea poate fi sesizată numai după epuizarea căilor de atac interne, care trebuie să fie atât relevante pentru încălcările invocate, cât și disponibile și adecvate. De asemenea, Curtea reamintește că revine Guvernului care invocă neepuizarea căilor de atac sarcina de a convinge Curtea că remediul era efectiv și disponibil atât în teorie, cât și în practică la momentul faptelor, adică era accesibil, putea oferi reclamantului o reparație pentru plângerile sale și prezenta perspective rezonabile de succes (a se vedea, de exemplu, *Molla Sali v. Grecia* [MC], nr. 20452/14, § 89, 19 decembrie 2018).

50. În speță, Curtea observă că plângerea reclamantului privind efectele degradante ale ierarhiei informale între deținuți vizează, astfel cum a constatat deja (§ 40 supra), o problemă structurală.

51. În cauza *S.P. și alții v. Rusia* (citată anterior, § 104), care viza aceeași deficiență sistemică, Curtea a reținut următoarele:

„104. Având în vedere caracterul structural al problemei, măsuri individuale precum inițierea unei anchete, plasarea temporară într-un „loc sigur” sau transferul într-un alt penitenciar nu ar fi fost de natură să soluționeze problema fundamentală care se află la baza plângerilor reclamanților. Chiar dacă demersurile reclamanților, în calitate de „paria”, ar fi condus la desfășurarea unor anchete adecvate și la aplicarea unor sancțiuni în cazurile de violență sau rele tratamente concrete, acest lucru nu ar fi modificat structurile de putere care stau la baza ierarhiei informale între deținuți și nici statutul subordonat al reclamanților în cadrul acesteia. Un transfer într-un alt penitenciar nu ar fi pus capăt stigmatizării asociate etichetei de „paria”, pe care reclamanții erau obligați să o poarte atât timp cât se aflau în instituții guvernate de un cod de conduită informal. De asemenea, posibilitatea plasării într-un „loc sigur” constituia, potrivit dreptului intern, o măsură temporară (...).”

De asemenea, Curtea a reținut că, în cauze de acest tip, autoritățile naționale trebuie să dispună de mecanisme efective, de natură să amelioreze situația individuală a reclamanților și care să se înscrie într-un plan de acțiuni care să vizeze abordarea problemei în ansamblu (*ibidem*, §§ 102 și 107).

52. Curtea consideră că considerentele expuse în paragraful precedent sunt aplicabile și în prezenta cauză.

53. Curtea observă că, în plângerile sale, reclamantul a indicat în mod constant că face parte din categoria „paria”, însă acest aspect nu pare să fi fost luat în considerare de către autoritățile sesizate (§§ 20-28 supra). Totodată, Curtea constată că Guvernul nu prezintă niciun argument convingător de natură să demonstreze că căile de atac invocate, și anume un recurs împotriva deciziilor Departamentului Instituțiilor Penitenciare din cadrul Ministerului Justiției sau o plângere adresată Consiliului pentru egalitate, ar fi fost, pe de o parte, susceptibile să remedieze plângerea reclamantului referitoare la tratamentele pe care susține că le-a suferit ca urmare a apartenenței sale la „casta paria” și, pe de altă parte, ar fi oferit o perspectivă rezonabilă de succes. Curtea mai reține că Guvernul nu a demonstrat ce forme de reparație ar fi putut obține reclamantul în fața unei instanțe sau a oricărei alte autorități de stat, în contextul problemei structurale în discuție. De asemenea, Curtea observă că Guvernul nu a furnizat exemple din jurisprudența națională în susținerea argumentelor sale și nici nu a prezentat documente privind existența unui eventual plan de acțiuni destinat să abordeze problema la nivel structural (a se vedea, de asemenea, răspunsul Guvernului la raportul CPT, menționat la § 31 de mai sus). În aceste condiții, Curtea consideră că Guvernul nu a demonstrat existența unor căi de atac efective în speță. În consecință, respinge obiecția de neputință a căilor de atac interne.

2. *Excepția cu privire la caracterul vădit nefondat al cererii*

54. Guvernul susține, de asemenea, că cererea este vădit nefondată, pentru motive pe care le consideră strâns legate de examinarea fondului cauzei. Prin urmare, el a prezentat argumentele în susținerea acestei excepții împreună cu cele referitoare la fondul cauzei.

55. Curtea ia act de poziția Guvernului și consideră că acesta nu invocă niciun argument de natură să împiedice examinarea pe fond a cauzei (a se compara cu *Mehmet Çiftci v. Turcia*, nr. 53208/19, § 26, 16 noiembrie 2021).

Concluzie

56. Curtea constată că această cerere nu este nici în mod vădit nefondată, nici inadmisibilă din vreun alt motiv enumerat la Articolul 35 din Convenție. Prin urmare, ea trebuie declarată admisibilă.

B. Cu privire la fond

1. Argumentele părților

57. Reclamantul susține că a fost supus unui tratament discriminatoriu după ce a fost „retrogradat” în „casta paria”. El afirmă că a fost obligat să respecte reguli de segregare și să evite contactul cu deținuții din celelalte „caste”, că nu putea circula liber și era nevoit să se deplaseze de-a lungul pereților, că primea mesele separat de ceilalți deținuți, că nu avea acces la sala de sport, la spălătorie sau la biserică și că era obligat să îndeplinească sarcini neremunerate, de la care ceilalți deținuți erau scutiți.

58. Guvernul susține că, potrivit informațiilor furnizate de autoritățile penitenciare, reclamantul și-a executat pedeapsa în Penitenciarul nr. 15 Cricova și în Penitenciarul nr. 9 Pruncul, unde era supus unui regim comun de detenție, care îi permitea, între orele 6.00 și 22.00, o libertate largă de mișcare în afara sectorului de detenție. De asemenea, Guvernul arată că aceste penitenciare dispun de spații extinse de recreere în aer liber, că deținuții au acces nerestricționat la sala de sport și la terenul de minifotbal, că pot frecventa biblioteca penitenciarului și că, cu sprijinul administrației penitenciare, pot participa la diverse ceremonii religioase și la întâlniri cu reprezentanți ai organizațiilor neguvernamentale și ai societății civile. Guvernul adaugă că deținuții beneficiază, totodată, de programe educaționale, în cadrul cărora pot urma cursuri de formare profesională și pot participa la diverse activități, remunerate sau neremunerate.

59. Guvernul susține că din înregistrările video prezentate Curții se poate observa cu ușurință că, contrar celor afirmate de către reclamant, el nu era limitat în deplasările sale în incinta penitenciarului, avea acces liber la sala de mese, își primea hrana direct de la fereastra blocului alimentar, putea lua masa în sala de mese și nu era supus niciunei restricții în această privință. În consecință, Guvernul susține că plângerile formulate de reclamant sub acest aspect sunt nefondate.

60. Prin urmare, Guvernul susține că reclamantul nu a fost victima niciunei neglijențe și că nu a fost supus niciunui tratament susceptibil de a fi calificat drept inuman sau degradant. Potrivit Guvernului, reclamantul a beneficiat de condiții de detenție compatibile cu respectarea demnității sale

umane, care nu i-au cauzat suferințe de o intensitate ce depășea nivelul inerent detenției.

2. Aprecierea Curții

61. Curtea reamintește că această plângere, al cărei element principal invocat de către reclamant îl constituie discriminarea pe care acesta susține că a suferit-o în timpul detenției din cauza apartenenței sale la „casta paria”, necesită o examinare din perspectiva Articolului 3 din Convenție, coroborat cu Articolul 14 (§ 46 supra).

62. În privința Articolului 3 din Convenție, o parte din principiile generale care trebuie aplicate în prezenta cauză au fost rezumate în hotărârea *S.P. și alții v. Rusia* (menționată anterior, §§ 78-80), ulterior în hotărârea *D v. Letonia* (menționată anterior, §§ 37-39):

„78. (...) Articolul 3 din Convenție consacră una dintre valorile fundamentale ale societăților democratice. Acesta interzice în mod absolut tortura și pedepsele sau tratamentele inumane sau degradante, indiferent de circumstanțe și de comportamentul victimei (a se vedea, printre multe altele, *Labita v. Italia* [MC], nr. 26772/95, § 119, CEDO 2000-IV).

79. Cu referire la măsurile privative de libertate, Curtea a subliniat în mod constant că Articolul 3 impune statelor părți nu numai obligația de a se abține de la aplicarea de rele tratamente, ci și de a întreprinde măsurile preventive necesare pentru a proteja integritatea fizică și psihică, precum și bunăstarea persoanelor private de libertate (*Premiiny v. Rusia*, nr. 44973/04, § 83, 10 februarie 2011). Statul trebuie să se asigure că orice deținut este ținut în condiții compatibile cu respectarea demnității umane, că modalitățile de executare a măsurii nu supun persoana în cauză la o suferință sau la o presiune care depășește nivelul inevitabil de suferință inerent detenției și că, ținând seama de cerințele practice ale detenției, sănătatea și bunăstarea deținutului sunt asigurate în mod adecvat (*Muršić v. Croația* [MC], nr. 7334/13, § 99, 20 octombrie 2016, și *Ananyev și alții v. Rusia*, nr. 42525/07 și 60800/08, § 141, 10 ianuarie 2012).

80. Apartenența unui deținut la un grup deosebit de vulnerabil, de exemplu la o categorie de deținuți expuși unui risc crescut de abuz, constituie un alt factor relevant în aprecierea Curții cu privire la respectarea de către stat a obligațiilor care îi revin în baza Articolului 3 (*Stasi v. Franța*, nr. 25001/07, § 91, 20 octombrie 2011, privind un deținut homosexual, *J.L. v. Letonia*, nr. 23893/06, § 68, 17 aprilie 2012, privind un deținut care a cooperat cu poliția, *D.F. v. Letonia*, nr. 11160/07, §§ 81-84, 29 octombrie 2013, și *M.C. v. Polonia*, nr. 23692/09, § 90, 3 martie 2015, ambele privind infractori sexuali, precum și *Sizarev v. Ucraina*, nr. 17116/04, §§ 114-115, 17 ianuarie 2013, și *Totolici v. România*, nr. 26576/10, §§ 48-49, 14 ianuarie 2014, ambele privind foști agenți de poliție).”

63. Curtea reiterează faptul că alegațiile de rele tratamente contrare Articolului 3 din Convenție trebuie să fie susținute de probe adecvate. Pentru stabilirea faptelor invocate Curtea utilizează criteriul probei „dincolo de orice dubiu rezonabil”, o astfel de probă putând rezulta totuși dintr-un ansamblu de indicii sau de prezumții necontestate, suficient de grave, precise și concordante (*Bouyid v. Belgia* [MC], nr. 23380/09, § 82, CEDO 2015). Gradul de convingere necesar pentru a ajunge la o anumită concluzie și, în

acest sens, repartizarea sarcinii probei sunt strâns legate de specificul faptelor, de natura alegației formulate și de dreptul garantat de Convenție aflat în discuție (*El-Masri v. Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei* [MC], nr. 39630/09, § 151, CEDO 2012). Procedura prevăzută de Convenție nu permite întotdeauna o aplicare riguroasă a principiului *affirmanti incumbit probatio* (sarcina probei revine celui care afirmă) (*Blokhin v. Rusia* [MC], nr. 47152/06, § 140, 23 martie 2016). Atunci când evenimentele în cauză, în totalitate sau în mare parte, sunt cunoscute exclusiv autorităților, cum este cazul persoanelor aflate sub controlul acestora în timpul detenției, orice vătămare survenită în această perioadă dă naștere unor prezumții puternice de fapt. În asemenea situații, sarcina probei revine Guvernului, care trebuie să furnizeze o explicație satisfăcătoare și convingătoare, prin prezentarea unor probe apte să pună la îndoială versiunea victimei (*Bouyid*, citată anterior, § 83).

64. De asemenea, Curtea reamintește că, potrivit jurisprudenței sale constante, discriminarea constă în tratarea diferită, fără o justificare obiectivă și rezonabilă, a unor persoane aflate în situații comparabile. Cu toate acestea, Articolul 14 din Convenție nu interzice unui stat membru să trateze în mod diferențiat anumite grupuri pentru a corecta „inegalități de fapt” existente între acestea; dimpotrivă, în anumite situații, lipsa unui tratament diferențiat menit să corecteze o astfel de inegalitate poate constitui, în absența unei justificări obiective și rezonabile, o încălcare a acestei dispoziții. Curtea a statuat, de asemenea, că o politică sau o măsură generală care produce efecte prejudiciabile disproporționate asupra unui grup de persoane poate fi considerată discriminatorie chiar dacă nu vizează în mod specific acel grup și în lipsa unei intenții discriminatorii, și că o discriminare incompatibilă cu Convenția poate rezulta și dintr-o situație de fapt (*D.H. și alții v. Republica Cehă* [MC], nr. 57325/00, § 175, CEDO 2007-IV, și cauzele citate în aceasta). Atunci când reclamantul a stabilit existența unei diferențe de tratament, Guvernului îi revine sarcina de a demonstra că această diferență era justificată. În ceea ce privește mijloacele de probă care pot constitui un început de probă și, prin urmare, pot determina transferul sarcinii probei către statul reclamat, Curtea reiterează că, în procedura în fața sa, nu există niciun obstacol procedural în calea admisibilității probelor și nicio formulă prestabilită pentru aprecierea acestora (ibidem, §§ 177-178).

65. În plus, Curtea a avut deja ocazia să aplice garanțiile oferite de Articolul 14 din Convenție în cauze privind reclamanți victime ale unor acte de violență legate de apartenența lor la un anumit grup, imputabile în mod direct fie autorităților publice, fie unor persoane private (a se vedea, de exemplu, pentru acte de violență motivate: de sexul victimei, *Opuz v. Turcia*, nr. 33401/02, §§ 191 și 200, CEDO 2009, și *Y și alții v. Bulgaria*, nr. 9077/18, § 122, 22 martie 2022; de originea etnică, *Škorjanec*, citată anterior, §§ 52-57; de religie, *Membrii Congregației Martorilor lui Iehova din Gldani și alții v. Georgia*, nr. 71156/01, §§ 139-141, 3 mai 2007, și *Milanović v. Serbia*, nr.

44614/07, §§ 96-97, 14 decembrie 2010; sau de orientarea sexuală, *M.C. și A.C. v. România*, citată anterior, § 113).

a) Aprecierea faptelor în prezenta cauză

66. În speță, Curtea observă că Guvernul contestă faptul că reclamantul ar fi fost supus unor restricții în timpul detenției. Cu toate acestea, Curtea constată că el nu contestă nici afirmația reclamantului potrivit căreia făcea parte din „casta paria”, nici existența sistemului de „caste”.

67. Curtea observă, mai întâi, că existența unei ierarhii informale între deținuți în penitenciarele din Republica Moldova este un fapt notoriu, evidențiat, de exemplu, de CPT, precum și de un studiu detaliat consacrat acestui fenomen (§§ 30, 33 și 34 de mai sus), și că, după toate aparențele, această practică exista în perioada detenției reclamantului. Curtea reține, în continuare, că, în înregistrările video prezentate de către reclamant, apartenența acestuia la „casta” inferioară este confirmată de către alți deținuți, inclusiv de un deținut „paria” filmat fără știrea sa. În final, Curtea observă că reclamantul descrie un climat de restricții și umiliri, însă nu indică existența unor amenințări sau a unor acte concrete de violență îndreptate împotriva sa.

68. În concluzie, Curtea consideră că reclamantul a prezentat elemente de probă suficiente pentru a confirma apartenența sa la „casta paria”, că versiunea sa asupra faptelor este credibilă și susținută de publicațiile existente în materie și că Guvernul nu a furnizat o explicație satisfăcătoare și convingătoare în această privință. În consecință, Curtea reține, pe de o parte, că reclamantul aparținea „castei” inferioare a ierarhiei informale între deținuți și, pe de altă parte, că acesta a fost supus efectiv cel puțin unora dintre tratamentele de care se plânge în fața sa, în special segregării fizice și sociale, refuzului de acces la anumite resurse penitenciare de bază, precum și repartizării la sarcini degradante, impuse de alți deținuți ca urmare a statutului său de „paria”.

b) Cu privire la atingerea pragului de severitate

69. Curtea reamintește că, pentru a intra în sfera de aplicare a Articolului 3 din Convenție, un tratament trebuie să atingă un nivel minim de severitate. Aprecierea acestui nivel este, prin natura sa, relativă și depinde de ansamblul circumstanțelor cauzei, în special de durata tratamentului, de efectele sale fizice și psihice, precum și, uneori, de sexul, vârsta și starea de sănătate a victimei (a se vedea, printre multe altele, *X și alții v. Bulgaria* [MC], nr. 22457/16, § 176, 2 februarie 2021).

70. Supunerea unei persoane la un tratament care atinge un asemenea nivel de severitate implică, în general, producerea unor leziuni corporale sau a unor suferințe fizice ori psihice intense. Totuși, chiar și în absența unor asemenea elemente, atunci când tratamentul umilește sau înjosește o persoană, denotă lipsă de respect față de demnitatea sa umană ori îi aduce

atingere acesteia, sau când îi provoacă sentimente de teamă, angoasă sau inferioritate de natură să îi afecteze rezistența morală și fizică, acesta poate fi calificat drept degradant și poate intra, astfel, sub incidența interdicției prevăzute de Articolul 3 din Convenție. Este suficient ca persoana în cauză să se simtă umilită în propriii ochi, chiar dacă nu și în ochii altora (*Nicolae Virgiliu Tănase v. România* [MC], nr. 41720/13, § 118, 25 iunie 2019). Pentru ca o pedeapsă să fie considerată degradantă și să contravină Articolului 3 din Convenție, umilirea sau degradarea pe care o implică trebuie să atingă un anumit nivel de severitate. Această apreciere este, în mod necesar, relativă și depinde de ansamblul circumstanțelor cauzei, în special de natura și contextul pedepsei, precum și de modalitățile de executare a acesteia (*Tyrer v. Regatul Unit*, 25 aprilie 1978, § 30, seria A nr. 26).

71. Raportându-se la prezenta cauză, Curtea constată că, în ceea ce privește separarea fizică și simbolică a deținuților „paria”, situația reclamantului (§§ 8-12 de mai sus) este în mod substanțial similară cu cea a reclamantului din cauza *D v. Letonia* (citată anterior, § 49). În această privință, Curtea a statuat deja că această segregare transmite un mesaj puternic de inferioritate și aduce atingere demnității umane a deținuților aflați într-o situație precum cea a reclamantului, constituind, prin urmare, un tratament degradant în sensul Articolului 3 din Convenție (*ibidem*). Curtea a mai reținut că viața într-un astfel de mediu ostil generează adesea o acumulare continuă de stres, în special pentru persoanele supuse unor situații de înjuziție, nu doar ca urmare a amenințărilor imediate sau persistente, și că simpla anticipare a acestor amenințări poate provoca, de asemenea, prejudicii psihice de durată și o anxietate de o intensitate care depășește nivelul de stres inerent detenției în condiții obișnuite (*ibidem*, § 50). Curtea nu vede niciun motiv să adopte, în prezenta cauză, o abordare diferită.

72. Prin urmare, Curtea consideră că stigmatizarea și segregarea fizică și socială la care a fost supus reclamantul, ca urmare a încadrării sale în categoria deținuților „paria”, coroborate cu repartizarea sa la sarcini degradante și refuzul de acces la resurse penitenciare de bază, i-au provocat o stare de angoasă și suferințe psihice care au depășit nivelul inevitabil de suferință inerent detenției, chiar și în absența unor violențe fizice. Această situație, la care reclamantul a fost supus pe o perioadă de mai mulți ani, constituie un tratament degradant (a se compara cu *S.P. și alții v. Rusia*, citată anterior, § 96, și *D v. Letonia*, citată anterior, § 51), astfel încât pragul de severitate necesar pentru aplicarea Articolului 3 din Convenție, coroborat cu Articolul 14, a fost atins.

c) Cu privire la obligația pozitivă a statului de a proteja reclamantul împotriva rețelilor tratamente, fără discriminare

73. Curtea reamintește că autoritățile naționale au obligația de a adopta măsuri adecvate pentru a preveni supunerea persoanelor aflate sub jurisdicția lor la tortură sau la pedepse ori tratamente inumane sau degradante, inclusiv

atunci când acestea sunt aplicate de particulari (a se vedea, printre multe altele, *Nicolae Virgiliu Tănase*, citată anterior, § 115). Curtea reiterează că întinderea acestei obligații de protecție depinde de circumstanțele specifice fiecărei cauze (*S.P. și alții v. Rusia*, citată anterior, § 98, și *D v. Letonia*, citată anterior, § 53). În cauzele referitoare la efectele degradante ale ierarhiei informale între deținuți, privite ca problemă structurală, Curtea a constatat deja că Statul trebuie să dispună de mecanisme efective, capabile să îmbunătățească situația individuală a reclamantilor și să permită abordarea problemei în ansamblu (*S.P. și alții v. Rusia*, citată anterior, §§ 103-104, și *D v. Letonia*, citată anterior, §§ 55-56).

74. În speță, Curtea observă că reclamantul a informat în repetate rânduri administrația penitenciară, instanțele judecătorești și alte autorități ale statului cu privire la apartenența sa la „casta paria”. Având în vedere că fenomenul ierarhiei informale între deținuți este larg răspândit și bine documentat în sistemul penitenciar din Republica Moldova și că Guvernul nu îi contestă existența, Curtea consideră că autoritățile statului, odată sesizate cu privire la poziția de subordonare a reclamantului, nu puteau ignora riscurile la care situația sa de vulnerabilitate îl expunea.

75. În această privință, Curtea constată că autoritățile naționale nu au adoptat nicio măsură pentru a reduce vulnerabilitatea reclamantului. De asemenea, Curtea nu dispune de niciun element care să indice existența unor mecanisme efective pentru remedierea problemei mai generale a ierarhiilor informale între deținuți, iar Guvernul nu susține contrariul.

76. Prin urmare, Curtea ajunge la concluzia că autoritățile naționale nu au adoptat măsuri adecvate pentru a-l proteja pe reclamant împotriva tratamentului asociat apartenenței sale la grupul „paria”.

77. Revine Curții să examineze în continuare dacă această inacțiune a autorităților constituie un tratament discriminatoriu față de reclamant.

78. Curtea reamintește că, potrivit jurisprudenței sale, doar diferențele de tratament întemeiate pe o caracteristică identificabilă sau pe o „situație” pot avea un caracter discriminatoriu în sensul Articolului 14 din Convenție. Noțiunea de „orice altă situație” a fost interpretată în mod constant în sens larg, fără a se limita la caracteristici de natură personală, precum cele înnăscute sau inerente persoanei (a se vedea, de exemplu, *Chaldeyev v. Rusia*, nr. 33172/16, § 71, 28 mai 2019).

79. Curtea consideră că apartenența reclamantului la „casta paria” l-a plasat într-o situație distinctă de cea a celorlalți deținuți, că această condiție a influențat aproape toate aspectele vieții sale cotidiene în detenție și că, prin urmare, aceasta era strâns legată de situația sa personală pe durata detenției. De asemenea, Curtea observă că acest aspect nu este contestat de către părți și că, din cauza apartenenței sale la „casta paria”, reclamantul se încadra în noțiunea de „altă situație” în sensul Articolului 14 din Convenție.

80. Curtea a constatat deja că reclamantul a fost supus, pe parcursul mai multor ani, unor tratamente degradante din partea altor deținuți și că

autoritățile, deși pe deplin conștiente de această situație, nu au adoptat nicio măsură adecvată pentru a-l proteja. Curtea observă că Guvernul nu a reușit să combată afirmațiile reclamantului potrivit cărora aceste tratamente erau determinate exclusiv de statutul său de „paria” în cadrul ierarhiei informale între deținuți.

81. Curtea consideră, de asemenea, că, într-o societate democratică întemeiată pe respectul demnității umane, nicio diferență de tratament bazată pe apartenența impusă la o „castă” inferioară, ai cărei membri sunt supuși unei dezumanizări și privați de recunoașterea calității lor de ființe umane, nu poate fi justificată în mod obiectiv.

82. Curtea reamintește că a constatat deja că sistemul penitenciar din Republica Moldova se confruntă cu o problemă structurală legată de existența unei ierarhii informale între deținuți (§ 40 supra). De asemenea, Curtea observă, având în vedere concluziile CPT, că există în continuare o acceptare tacită a acestei ierarhii de către personalul penitenciar și, în unele cazuri, un „acord” implicit între personal și liderii informali pentru menținerea „ordinii” între deținuți și a „bunei funcționări” a instituțiilor (a se vedea punctul 26 din raportul CPT, citat la § 30 de mai sus).

83. Curtea relevă, de asemenea, că tratamentele degradante și violențele fizice la care sunt supuși deținuții considerați „paria” în penitenciarele din Republica Moldova sunt bine documentate (a se vedea documentele citate la §§ 30, 33 și 34 de mai sus). Curtea consideră că inacțiunea autorităților în fața fenomenului ierarhiei informale între deținuți nu face decât să perpetueze un climat favorabil acestor tratamente aplicate deținuților aparținând acestei „caste”.

84. Curtea reține că ansamblul factorilor menționați mai sus demonstrează în mod clar că inacțiunea autorităților nu constituia un simplu eșec de a-l proteja pe reclamant împotriva tratamentelor degradante suferite în detenție, ci reflecta o tolerare, chiar o acceptare tacită a acestor tratamente, exprimând o atitudine discriminatorie față de acesta, determinată de statutul său în ierarhia informală între deținuți. Elementele prezentei cauze arată, de asemenea, că autoritățile aveau pe deplin cunoștință de gravitatea și amploarea fenomenului ierarhiei informale în penitenciarele din Republica Moldova, precum și de efectul discriminatoriu al acestuia asupra deținuților considerați „paria”, fără a fi întreprins măsuri pentru a-l combate. În consecință, Curtea consideră că lipsa protecției acordate reclamantului împotriva tratamentelor degradante la care era supus în detenție, ca urmare a apartenenței sale la „casta paria”, constituie o încălcare a dreptului său la protecție egală în fața legii.

85. În consecință, Curtea constată încălcarea Articolului 3, coroborat cu Articolul 14 din Convenție, deoarece autoritățile nu au asigurat reclamantului o protecție efectivă și nediscriminatorie împotriva tratamentelor interzise.

III. PRETINSA ÎNCĂLCARE A ARTICOLULUI 4 DIN CONVENȚIE

86. Reclamantul susține că, din cauza statutului său de „paria”, a fost constrâns să presteze muncă forțată pe durata detenției sale. El invocă Articolul 4 din Convenție, care, în părțile relevante pentru prezenta cauză, are următorul cuprins:

„ 2. Nimeni nu poate fi constrâns să execute o muncă forțată sau obligatorie.

3. Nu se consideră „muncă forțată sau obligatorie” în sensul prezentului articol:

a) orice muncă impusă în mod normal unei persoane supuse detenției în condițiile prevăzute de articolul 5 din (...) Convenție sau pe durata libertății condiționate;”

A. Cu privire la admisibilitate

87. Guvernul invocă aceleași excepții pe care le-a formulat cu referire la Articolul 3 din Convenție (§§ 47-48 și 54 de mai sus). Curtea le respinge din aceleași motive pe care le-a expus anterior (§§ 53 și 55 de mai sus).

88. Constatând, de asemenea, că plângerea formulată în baza Articolului 4 § 2 din Convenție nu este nici în mod vădit nefondată, nici inadmisibilă din vreun alt motiv enumerat la Articolul 35 din Convenție, Curtea o declară admisibilă.

B. Cu privire la fond

1. Argumentele părților

89. Reclamantul susține că, din momentul în care a fost „retrogradat” în casta „paria”, a fost constrâns să efectueze muncă forțată. El afirmă că a lucrat peste norma regulamentară de două ore pe zi și că a îndeplinit sarcini care trebuiau efectuate de către deținuții remunerați în acest scop. El consideră că înregistrările video realizate cu telefonul său și transmise Curții confirmă susținerile sale.

90. Guvernul susține că reclamantul a prestat muncă remunerată și neremunerată în limita numărului de ore permise de cadrul legal al executării pedepselor și că, prin urmare, nu a fost niciodată supus muncii forțate pe durata detenției. El a susținut că legislația națională relevantă prevedea în mod expres obligația persoanei condamnate de a presta activități neremunerate.

91. Potrivit Guvernului, din informațiile furnizate de către autoritățile competente rezultă că, pe durata detenției sale în Penitenciarul nr. 15 Cricova, reclamantul a muncit în calitate de cizmar pentru o întreprindere de stat și ca îngrijitor al spațiilor în cadrul unității auxiliare de întreținere. De asemenea, susține că, pe perioada detenției în Penitenciarul nr. 9 Pruncul, reclamantul nu a desfășurat nicio activitate remunerată din cauza lipsei de posturi vacante

în cadrul acestui penitenciar, dar a desfășurat o activitate neremunerată în următoarele perioade:

- ianuarie 2015: 2 ore pe zi, în total 38 de ore;
- august 2016: 2 ore pe zi, în total 28 de ore ;
- mai 2017: 2 ore pe zi, în total 34 de ore;
- noiembrie 2018: 2 ore pe zi, în total 38 de ore.

Guvernul nu a furnizat Curții documente care susțină aceste afirmații.

92. Guvernul susține că afirmațiile reclamantului privind efectuarea unei munci neremunerate peste limita maximă de ore prevăzută de lege sunt pur declarative și pot fi ușor infirmate prin grafice de muncă întocmite de instituțiile penitenciare, grafice la care, potrivit acestuia, reclamantul a avut întotdeauna acces, fără a le fi contestat vreodată. De asemenea, Guvernul nu a prezentat copii ale acestor grafice de muncă.

93. Prin urmare, Guvernul consideră că, având în vedere considerentele de mai sus, munca obligatorie prestată de către reclamant pe durata detenției sale se încadrează în categoria „muncii impuse în mod normal unei persoane supuse detenției”, în sensul Articolului 4 § 3 din Convenție.

2. *Aprecieria Curții*

a) **Principii generale**

94. Curtea reamintește că Articolul 4 consacră una dintre valorile fundamentale ale societăților democratice. Primul său alineat nu prevede nicio restricție, spre deosebire de majoritatea dispozițiilor normative din Convenție și din Protocoalele nr. 1 și 4, iar conform Articolului 15 § 2 nu admite nicio derogare, nici măcar în caz de război sau de alt pericol public care amenință viața națiunii (*Stummer v. Austria* [MC], nr. 37452/02, § 116, CEDO 2011, și *C.N. v. Regatul Unit*, nr. 4239/08, § 65, 13 noiembrie 2012).

95. De asemenea, Curtea subliniază că, în temeiul obligațiilor pozitive care decurg din Articolul 4 din Convenție, Statul poate fi tras la răspundere atât pentru acțiunile sale directe, cât și pentru eșecurile sale de a proteja în mod eficient victimele sclaviei, servituții sau muncii obligatorii sau forțate, în temeiul obligațiilor sale pozitive (*C.N. și V. v. Franța*, nr. 67724/09, § 69, 11 octombrie 2012, cu referințele citate în acesta).

96. Expresia „muncă forțată” implică existența unei constrângeri fizice sau morale. Pe de altă parte, noțiunea de „muncă obligatorie”, nu poate viza orice obligație juridică. Este necesar ca munca să fie „impusă (...) sub amenințarea unei pedepse oarecare” și, în plus, să fie contrară voinței persoanei în cauză, pentru care aceasta nu s-a „oferit de bunăvoie”. Valabilitatea consimțământului trebuie evaluată în lumina tuturor circumstanțelor cauzei (*Chowdury și alții v. Grecia*, nr. 21884/15, § 90, 30 martie 2017).

97. Noțiunea de „pedeapsă” trebuie înțeleasă în sens larg, după cum reiese din utilizarea expresiei „orice pedeapsă”. Dacă „pedeapsa” poate include

violență sau constrângere fizică, ea poate îmbrăca și forme mai subtile, de natură psihologică, cum ar fi, în cazul lucrătorilor aflați în situație ilegală, amenințările cu denunțarea la poliție sau la autoritățile de imigrare (*C.N. și V. v. Franța*, citată anterior, § 77; *Tibet Menteș și alții v. Turcia*, nr. 57818/10 și alte 4, § 67, 24 octombrie 2017; și *S.M. v. Croația* [MC], nr. 60561/14, § 284, 25 iunie 2020).

98. Curtea a subliniat structura specifică a Articolului 4, arătând că alineatul 3 nu urmărește să „limiteze” exercitarea dreptului garantat de alineatul 2, ci să „delimiteze” conținutul propriu-zis al acestui drept, deoarece formează un tot unitar cu prevederile din alineatul 2 și precizează ce nu este considerat „muncă forțată sau obligatorie”. Totodată, prevederile alineatului 3 contribuie la interpretarea prevederilor din alineatul 2. Cele patru alineate ale sale, dincolo de diversitatea lor, se bazează pe ideile principale de interes general, solidaritate socială și normalitate (*Stummer*, citat anterior, § 120, și cauzele menționate în acesta).

99. Articolul 4 § 3 lit. a) din Convenție stabilește că din noțiunea de „muncă forțată sau obligatorie” este exclusă „orice muncă care este impusă în mod normal de la o persoană aflată în detenție”.

100. Jurisprudența Curții în materia muncii în detenție este relativ limitată. Într-una dintre primele sale cauze, Curtea a examinat situația unui deținut recidivist, a cărui liberare era condiționată de acumularea unei anumite sume de bani. Deși a admis caracterul obligatoriu al muncii în cauză, Curtea a constatat că nu a avut loc o încălcare a Articolului 4 din Convenție, considerând că cerințele Articolului 4 § lit. a) erau îndeplinite. În opinia Curții, munca impusă reclamantului nu depășise limitele „normale” în materie, deoarece urmărea facilitarea reintegrării acestuia în societate și se întemeia pe dispoziții legale similare celor existente în alte state membre ale Consiliului European (*Meier v. Elveția*, nr. 10109/14, § 66, 9 februarie 2016).

101. În privința remunerării și a protecției sociale a deținuților, Curtea face trimitere la decizia adoptată de Comisia Europeană a Drepturilor Omului la 6 aprilie 1968 în cauza *Vingt et un détenus v. Germania* (nr. 3134/67 și alte 2 cereri, decizia Comisiei, Recueil 27), în care reclamantii, invocând Articolul 4, se plâneau că au fost obligați să muncească în timpul detenției fără a primi o remunerație adecvată și fără ca autoritățile penitenciare să fi plătit, în numele lor, contribuții la sistemul de protecție socială pentru munca prestată. Comisia a declarat această plângere inadmisibilă pentru lipsă evidentă de temei. Ea a subliniat că Articolul 4 nu conține nicio dispoziție referitoare la remunerarea deținuților pentru munca prestată de aceștia. În plus, s-a referit la jurisprudența sa constantă prin care a respins ca inadmisibile cererile introduse de deținuți care solicitau o remunerație mai mare pentru munca depusă sau revendicau dreptul de a beneficia de diferitele ramuri ale sistemului de securitate socială (*Stummer*, citat anterior, § 122).

102. În cauza *Stummer* (menționată anterior, §§ 132 și următoarele), Marea Cameră a considerat că nu exista un consens suficient cu privire la

problema afilierii la sistemul de pensii a deținuților care desfășurau o activitate profesională, pentru a putea deduce existența unei obligații în baza Articolului 4 din Convenție. În consecință, munca obligatorie prestată de către reclamant în timpul detenției, fără a fi afiliat la sistemul de pensii, trebuia considerată ca fiind o „muncă impusă în mod normal unei persoane aflate în detenție”, în conformitate cu Articolul 4 § 3 lit. a) din Convenție (Meier, citată anterior, § 67).

103. Pentru a determina ce trebuie considerat „muncă impusă în mod normal unei persoane aflate în detenție”, Curtea ține seama și de standardele existente în statele membre. În ansamblu, având în vedere, în special, lipsa unui consens între statele membre ale Consiliului Europei cu privire la obligația persoanelor deținute de a continua să muncească după atingerea vârstei de pensionare, nu se poate considera că Articolul 4 din Convenție consacră o interdicție absolută. În consecință, munca obligatorie prestată de către reclamant în timpul detenției, inclusiv după atingerea vârstei de pensionare, poate fi calificată drept „muncă impusă în mod normal unei persoane aflate în detenție”, în sensul Articolului 4 § 3 lit. a) din Convenție (Meier, citată anterior, § 77).

104. Printre criteriile utilizate pentru a delimita noțiunea de muncă obligatorie se numără și conceptul de normalitate. Cu toate acestea, o muncă normală în sine se poate dovedi anormală dacă alegerea grupurilor sau a persoanelor obligate să o presteze este determinată de discriminare (*Van der Mussele v. Belgia*, 23 noiembrie 1983, § 43, seria A nr. 70, *Zarb Adami v. Malta*, nr. 17209/02, § 45, CEDO 2006 VIII, și *Steindel v. Germania* (dec.), nr. 29878/07, 14 septembrie 2010).

b) Aplicarea acestor principii în prezenta cauză

i. Stabilirea faptelor

105. Curtea reamintește că, în cadrul examinării plângerii întemeiate pe Articolul 3 din Convenție, coroborat cu Articolul 14, a constatat deja că reclamantul aparținea „castei paria” și că a fost supus umilințelor și restricțiilor impuse de către alți deținuți din cauza statutului său în cadrul ierarhiei informale existente în penitenciarele din Moldova (§§ 66-68 de mai sus). În privința faptelor invocate de către reclamant din perspectiva Articolului 4 din Convenție, Curtea consideră oportun, în prezenta cauză, să aplice același standard de probă utilizat în contextul Articolului 3 din Convenție (§ 63 de mai sus).

106. Curtea observă că afirmațiile reclamantului potrivit cărora a efectuat lucrări de renovare sunt susținute de înregistrările video pe care le-a prezentat (§§ 14 și 15 de mai sus), în care acesta declară, în special, că el și alți deținuți din celulă erau obligați să execute aceste lucrări din cauza statutului lor de „paria”. Totodată, afirmațiile sale referitoare la celelalte sarcini pe care susține că a trebuit să le îndeplinească în temeiul aceluiași statut – colectarea

deșeurilor, curățarea toaletelor, transportul unor încărcături (saci cu pietre, găleți cu beton, cărbune etc.) – sunt confirmate de diverse publicații în materie, potrivit cărora activitățile dificile și degradante din penitenciare sunt, în mod obișnuit, îndeplinite de către deținuții considerați „paria” (a se vedea punctul § 25 din Raportul CPT, citat la § 30 de mai sus, precum și §§ 8 și 19 din Normele CPT privind ierarhia informală între deținuți, citate la § 33 de mai sus).

107. Curtea observă că Guvernul nu contestă nici afirmațiile reclamantului privind diferitele sarcini dificile și degradante pe care acesta trebuia să le îndeplinească, nici susținerile potrivit cărora aceste sarcini îi erau impuse din cauza statutului său de „paria”. Având în vedere înregistrările video transmise de către reclamant și diferitele publicații în materie, Curtea consideră că faptele invocate de către reclamant din perspectiva Articolului 4 din Convenție sunt credibile și suficient susținute de probe și că Guvernul nu a oferit un răspuns satisfăcător și convingător, de natură să infirme versiunea reclamantului. Prin urmare, Curtea consideră stabilit faptul că, pe durata detenției sale, reclamantul a efectuat sarcini grele și degradante (lucrări de renovare a celulelor, transportul unor încărcături grele, curățarea toaletelor, colectarea deșeurilor din incinta penitenciarului, etc.) și că aceste sarcini i-au fost impuse din cauza statutului său de „paria” în cadrul ierarhiei informale existente între deținuți. Cu referire la întrebarea dacă aceste sarcini au fost impuse de ceilalți deținuți sau de administrația penitenciarului, Curtea reține că aceasta din urmă cunoștea statutul de „paria” al reclamantului (§§ 20 și 74 supra) și nu putea ignora faptul că sarcinile dificile și degradante erau îndeplinite, în general, de către deținuții „paria”. Curtea consideră, de asemenea, că administrația penitenciarului, una dintre atribuțiile căreia este supravegherea deținuților, nu putea să nu cunoască sarcinile efectiv îndeplinite de către reclamant. Prin urmare, Curtea concluzionează că aceste sarcini i-au fost impuse reclamantului cu acordul administrației penitenciarului.

108. Având în vedere cele de mai sus, Curtea va examina acest capăt de cerere din perspectiva obligațiilor pozitive ale statului de a-l proteja pe reclamant împotriva muncii forțate sau obligatorii.

ii. Cu privire la întrebarea dacă sarcinile îndeplinite de către reclamant constituiau „muncă forțată sau obligatorie”

109. Curtea observă că sarcinile îndeplinite de către reclamant îi erau atribuite în temeiul unui „cod de conduită” informal care i se impunea ca urmare a statutului său de „paria” și că nerespectarea acestui „cod” îl expunea la represalii din partea altor deținuți (a se vedea descrierea oferită de reclamant la § 8 de mai sus și punctul 24 din Raportul CPT, citat la § 30 de mai sus). Reclamantul nu invocă acte concrete de violență fizică îndreptate împotriva sa. Cu toate acestea, Curtea consideră că, în circumstanțele prezentei cauze, riscul de a fi supus unor asemenea violențe sau unor noi

umiliri din partea altor deținuți, în cazul refuzului de a îndeplini sarcinile atribuite, era real. În prezența acestor elemente de constrângere fizică și morală, Curtea este, prin urmare, convinsă că reclamantul presta o muncă „sub amenințarea unei pedepse și pentru care [el] nu [se oferise] de bunăvoie”.

iii. *Cu privire la întrebarea dacă sarcinile îndeplinite de către reclamant intră sub incidența Articolului 4 § 3 a) din Convenție*

110. Curtea consideră că, în prezenta cauză, este necesar să se urmeze abordarea adoptată în cauza *Meier* (citată anterior, § 72), potrivit căreia aplicabilitatea Articolului 4 § 3 a) din Convenție la o anumită situație trebuie examinată în funcție de scopul muncii impuse, de natura acesteia, de întinderea sa și de modalitățile de executare. În același timp, Curtea consideră că este necesar să se examineze dacă aceste criterii pot fi toate transpuse în prezenta cauză și dacă unele dintre acestea pot prezenta o relevanță mai mare sau mai redusă în raport cu circumstanțele particulare ale cauzei.

111. În privința scopului muncii impuse, Curtea constată că acesta avea în mod clar un caracter punitiv, deoarece sarcinile atribuite reclamantului făceau parte din umilințele la care era supus ca urmare a statutului său în cadrul ierarhiei informale dintre deținuți. Prin urmare, munca impusă nu urmărea niciun obiectiv legitim, precum reintegrarea reclamantului sau reducerea efectelor nocive ale detenției (a se compara cu *Van Droogenbroeck v. Belgia*, 24 iunie 1982, § 59, seria A nr. 50, și *Meier*, citată anterior, § 73), ci, dimpotrivă, avea ca scop să îl degradeze și mai mult, reclamantul aflându-se într-o situație de vulnerabilitate din cauza statutului său de „paria”, și să îi facă detenția și mai dificilă.

112. Curtea reamintește că a acordat în mod constant o importanță deosebită, în jurisprudența sa, Regulilor penitenciare europene, chiar dacă acestea nu au forță juridică obligatorie (*Meier*, citată anterior, § 78). În prezenta cauză, Curtea observă că Regula 26.1 (§ 35 de mai sus) consacră principiul caracterului pozitiv al muncii în detenție, precum și interdicția muncii coercitive a deținuților. Cu toate acestea, nici acest principiu și nici această interdicție nu au fost respectate în prezenta cauză.

113. Referitor la natura muncii prestate, Curtea observă că sarcinile atribuite reclamantului erau solicitante din punct de vedere fizic și/sau degradante. Curtea nu exclude că, în anumite condiții, în special atunci când sunt luați în considerare factori precum starea de sănătate sau capacitățile fizice ale persoanei în cauză, astfel de sarcini ar putea fi considerate o „muncă impusă în mod normal” unei persoane deținute. Cu toate acestea, elementele de care dispune nu permit Curții să concluzioneze că activitățile impuse erau pe deplin adaptate stării de sănătate și/sau capacităților fizice ale reclamantului. De altfel, Guvernul nu a invocat un asemenea argument. Rezultă, în special, din dosar că singurul criteriu avut în vedere la atribuirea acestor sarcini era apartenența reclamantului la casta „paria”. În opinia Curții,

aceasta constituie în mod clar o discriminare în repartizarea muncii între deținuți, întemeiată pe apartenența la „casta” inferioară din ierarhia carcerală informală.

114. Curtea consideră că elementele menționate mai sus, și anume faptul că munca impusă reclamantului, ca urmare a statutului său în cadrul ierarhiei informale a deținuților, avea drept scop să îl pedepsească și să îl umilească, faptul că nu există niciun element care să confirme că munca era adaptată stării de sănătate și capacităților fizice ale acestuia, precum și faptul că repartizarea muncii se făcea în mod discriminatoriu, sunt suficiente pentru a constata că munca în discuție nu se înscria în limitele „normale” în materie. Prin urmare, Curtea concluzionează că sarcinile îndeplinite de către reclamant nu pot fi considerate drept „muncă impusă în mod normal unei persoane aflate în detenție” și că, în consecință, acestea nu erau acoperite de dispozițiile Articolului 4 § 3 a) din Convenție. Prin urmare, ele constituiau o „muncă forțată sau obligatorie” în sensul Articolului 4 § 2 din Convenție. Curtea urmează, în continuare, să examineze dacă statul reclamat și-a îndeplinit obligațiile pozitive care decurg din această dispoziție.

iv. Cu privire la obligațiile pozitive care revin Statului reclamat în baza Articolului 4 din Convenție

115. Curtea reamintește că cadrul general al obligațiilor pozitive care decurg din Articolul 4 al Convenției cuprinde: 1) obligația de a institui un cadru legislativ și administrativ care să interzică și să sancționeze tratamentele interzise de această dispoziție, 2) obligația, în anumite circumstanțe, de a adopta măsuri operaționale pentru a proteja victimele reale sau potențiale ale unor asemenea tratamente și 3) o obligație procedurală de a desfășura o atunci când există o suspiciune credibilă că drepturile unei persoane garantate de prevederile acestui articol au fost încălcate (*C.N. v. Regatul Unit*, citată anterior, § 66-69, și *S.M. v. Croația*, citată anterior, § 306).

116. În prezenta cauză, este vorba despre cel de-al doilea aspect al acestor obligații. Pentru a angaja răspunderea Statului sub acest aspect, trebuie să se demonstreze că autoritățile statului aveau sau ar fi trebuit să aibă cunoștință de circumstanțe care permiteau să se suspecteze în mod rezonabil că un individ era supus unui tratament interzis de Articolul 4 din Convenție sau se afla într-un risc real și imediat de a fi supus unui asemenea tratament. În cazul în care această condiție este îndeplinită, iar autoritățile nu au adoptat măsurile adecvate, aflate în competența lor, pentru a proteja persoana în cauză de situația sau de riscul respectiv, aceasta conduce la constatarea unei încălcări a Articolului 4 din Convenție (*C.N. v. Regatul Unit*, citată anterior, § 67).

117. La fel ca în concluziile formulate în baza Articolului 3 din Convenție, coroborat cu Articolul 14 (§§ 76 și 84 de mai sus), Curtea constată, în prezenta cauză, că autoritățile aveau deplină cunoștință atât de situația reclamantului, cât și de gravitatea problemei ierarhiei informale între

deținuți și că nu au adoptat nicio măsură pentru a-l proteja împotriva „muncii forțate sau obligatorii” asociate apartenenței sale la grupul „paria”.

v. *Concluzie*

118. Prin urmare, a avut loc o încălcare a Articolului 4 § 2 din Convenție, ca urmare a neîndeplinirii de către Statul reclamat a obligațiilor sale pozitive de a-l proteja pe reclamant împotriva tratamentelor interzise de această dispoziție.

IV. PRETINSA ÎNCĂLCARE A ARTICOLULUI 9

119. Invocând Articolul 9 din Convenție, reclamantul susține că nu putea merge la biserica penitenciarului.

120. Având în vedere circumstanțele prezentei cauzei, argumentele părților și concluziile formulate mai sus, Curtea consideră că a examinat principalele chestiuni juridice ridicate de prezenta cerere și că, prin urmare, nu este necesar să se pronunțe separat asupra admisibilității și fondului capătului de cerere formulat în baza Articolului 9 din Convenție (*Centrul de resurse juridice în numele lui Valentin Câmpeanu v. România* [MC], nr. 47848/08, § 156, CEDO 2014).

V. APLICAREA ARTICOLELOR 41 ȘI 46 DIN CONVENȚIE

121. Articolul 41 din Convenție prevede:

„Dacă Curtea declară că a avut loc o încălcare a Convenției sau a Protocoalelor sale și dacă dreptul intern al Înaltei Părți Contractante nu permite decât o înlăturare incompletă a consecințelor acestei încălcări Curtea acordă părții lezate, dacă este cazul, o satisfacție echitabilă.”

122. Reclamantul nu a formulat nicio pretenție cu titlu de satisfacție echitabilă. În consecință, Curtea consideră că nu se impune acordarea vreunei sume în acest sens.

123. Articolul 46 din Convenție prevede:

„1. Înaltele Părți Contractante se obligă să se conformeze hotărârilor definitive ale Curții, pronunțate în cauzele în care sunt părți.

2. Hotărârea definitivă a Curții se transmite Comitetului de Miniștri care supraveghează executarea acesteia.”

124. Curtea consideră că, pentru a preveni viitoare încălcări similare, autoritățile naționale trebuie să trateze problema ierarhiei informale în penitenciare, evidențiată în prezenta hotărâre, într-o manieră care depășește circumstanțele prezentei cauze. Revine autorităților competente, în conformitate cu obligațiile care incumbă Statului reclamat în baza Articolului 46 din Convenție, să tragă concluziile necesare din prezenta hotărâre și să adopte măsuri generale adecvate pentru remedierea problemei sistemice care

a condus la prezenta constatare a încălcării (*D v. Letonia*, citată anterior, § 62). Mecanismul sau mecanismele care vor fi instituite trebuie să fie conforme cu principiile Convenției, astfel cum au fost reamintite, în special, în prezenta hotărâre.

DIN ACESTE MOTIVE, CURTEA, ÎN UNANIMITATE,

1. Declară admisibile capetele de cerere formulate în baza Articolului 3 din Convenție, coroborat cu Articolul 14 din Convenție, precum și al Articolului 4 § 2 din Convenție;
2. *Hotărăște* că a avut loc o încălcare a Articolului 3 din Convenție, coroborat cu Articolul 14 din Convenție;
3. Hotărăște că a avut loc o încălcare Articolului 4 § 2 din Convenție;
4. Hotărăște că nu este necesar să examineze admisibilitatea și fondul plângerii în baza Articolului 9 din Convenție.

Redactată în limba franceză și notificată în scris la 5 martie 2026, în conformitate cu Articolul 77 §§ 2 și 3 din Regulament.

Martina Keller
Grefier adjunt

Kateřina Šimáčková
Președinte